

Estlands-nytt

Utgitt av Norsk-estisk forening

KUMU – kunstmuseet i Tallinn

Av Jorunn Vestli

Innvielsen av Kumu, kunstmuseet i Tallinn, i nærvær av 2000 innbudte gjester kan karakteriseres som århundrets kulturbegivenhet. Estland har nå et kunstmuseum som er det største i Baltikum og Norden. Bygningen er realiseringen av en gammel drøm og derved noe mye mer enn bare et museum. Den er samtidig et eksempel på hva en kan oppnå med pågangsmot og seig utholdenhet. Mindre enn 15 år etter gjenopprettelsen av det suverene Estland står Kumu der fiks ferdig. *Kunst elab nüüd siin!* – Kunsten lever nå her! – lyder det stolte slagordet.

→ 38

Mangel på arbeidskraft i Estland

Av Ola L. Moe

Talet på arbeidslause i Estland ligg no på ca. 2 % som er det lågaste på ti år. Prognosar går ut på at i den nærmaste femårsperioden vil det kvart år vera bruk for 4000 nye arbeidstakarar. Absolutt sett er ikkje dette noko stort tal, men det blir stort når vi ser det i høve til vesle Estland. Alt no blir det importert arbeidskraft frå Ukraina, Polen, Russland og andre stader. Bransjane som hentar arbeidskraft i utlandet er langt på veg dei same som har mista arbeidarane sine i konkurranse med land som Finland og Noreg.

→ 8

Estlands-nytt

Allment tidsskrift for Estlands-interesserte

Utgiver: Norsk-estisk forening

Redaksjon: Øyvind Rangøy, Kuu 39–64, EE 50104 TARTU,

tlf. + 372 747 2624, e-post: rangoy@online.no

Turid Farbregd, Granvägen 14 A 36, FI – 00270 HELSINGFORS,

tlf. +358 9 477 1488, e-post: turid.farbregd@kolumbus.fi

Else-Jannike Kuum, Vækerø terr. 10 B, 0282 OSLO, tlf. priv.: 22 50 63 86.

Vignetter: Asko Künnap, Zoom

Ombrekking og trykking: AS Reusner, Lõuka 10, EE 13521 TALLINN,

tlf. +372 6115 530, faks +372 6115 531.

Redaksjonen avsluttet 5.5.2006. Stoff til neste nummer må være redaksjonen i hende seinest 20.8.2006. Sendes per e-post til redaksjonen, se adressene ovenfor.

Annonsepriser: 1/1 side kr 1 200, 1/2 side kr 600 og 1/4 side kr 400, tillegg for farger.

Av innholdet

Kumu – kunstmuseet i Tallinn . . . 1	Estiske kvinneskjebner 33
Mangel på arbeidskraft 1	Estisk verdensatlas 34
Intervju med Baard Hjelde 4	Norsk litteratur på estisk 36
Kvinnefaren i estisk politi 9	Solveig Slettahjell i Tallinn 37
Diplom til Geir Tore Aamdahl . . . 17	Norsk-estisk filmsamarbeid 42
Polarforskeren Eduard von Toll . 19	Aleksander Hildebrand 46
Kari Moen – Årets estlandsvenn . 24	Estisk orden til Martin Killi 51
Legenden Lennart Meri 29	Lennart Meri (1929–2006) 56

Slik redaksjonen ser det

Tida sidan førre nummer har gitt både sorg og glede. Ekspresident Lennart Meri gjekk bort, og det er grunn til å minnast han med artiklar skrivne frå ulike synsvinklar. Han var ein stor person medan han levde, og han vil truleg berre vekse no når han er død. Det nye kunstmuseet i Tallinn, Kumu, vart opna i februar. På kulturfronten er det ei storhending. Eit folk som satsar så sterkt på kultur må eige ei utruleg livskraft!

Vi står framfor sommaren og den store turistseongen. Estlands-nytt gir i kvart nummer gode tips og allmenn informasjon til dei som dreg i austerveg. Dei fleste lesarane våre får vel dessutan tak i informasjon via Internett eller reisebyrå. Eit godt råd er òg å kontakta slike som har vore i Estland før, for dei kan ha gjort nyttige erfaringar. Eit besøk på Kumu vil naturleg nok stå høgt på alle ønskelister både i år og sidan. Nordmenn på handletur i Estland er gjerne opptekne av billege lindukar, fargerike kofter og annan vakker husflid. Bra det, men gløym ikkje musikken og platebutikkane! Og jamvel den som er utan kunnskapar i estisk, kan gjera funn i bokhandelen. Då tenkjer vi ikkje berre på fantastiske fotobøker som viser at også Estland har både variert natur og ein rik arkitektur. Den som les engelsk, vil finna mykje interessant og spennande til forståing og djupare kunnskap.

Seinare tillegg: På grunn av tekniske vanskar vart bladet nokre veker forseinka frå trykkeriet.

Før estlandsturen:

Generelt om Estland: <http://www.vm.ee/>

Estlandsinfo: <http://www.estonica.org>

Kortfattet informasjon: <http://www.inyourpocket.com>

Generell turistinformasjon med linker: <http://www.visitestonia.com>

Estisk Institutt, kulturevenementer: <http://www.culture.ee/>

Hoteller og restauranter: <http://www.ehrl.ee>

Tallinn lufthavn: <http://www.tallinn-airport.ee>

Gårdsturisme: <http://www.maaturism.ee>

Friluftsmuseet: <http://www.evm.ee/>

Pressens negative skrivelier om Estland og estere!

For en ihuga estlandsvenn er det ofte frustrerende å følge med i medias dekning av alt som har med Estland og estere å gjøre. Journalistene griper gjerne til det negative når de vil fange oppmerksomheten. Selvsagt er det lov å skrive om kriminelle estere i Norge, men det gir et skjevt og ensidig bilde. De fleste esterne i Norge er studenter og vanlige arbeidsfolk (aupair, hushjelper, bygningsarbeidere), ikke sexslaver eller banditter.

Vanlige estere ligner faktisk på oss nordmenn. De er arbeidssomme, beskjedne og skeptiske til nye mennesker, men veldig gjestfrie ved nærmere bekjentskap. Bare noen få av dem er involvert i kriminelle handlinger, og gudskjelov lever ikke alle barna på gata. Med unntak av noen positive reiseskildringer fra Tallinn, er det magert med opplysende stoff. Vi skulle gjerne sett at media ga den vanlige nordmann en bedre mulighet til å skaffe seg kunnskap om det estiske samfunnet.

Vi får håpe at økende reisevirksomhet og samkvem gir folk erfaringer som nyanserer bildet. For hvordan ville det vært om utenlandske medier hadde sett nordmenn hovedsakelig som NOKAS-ranere?

Skal du få et helhetlig inntrykk av samfunnsutviklingen i Estland, må du nok lete andre steder enn i dagspressen. Estlandsnytt er da et greit sted å starte.

Estlands utenriksbudsjett er for beskjedent til at de kan holde egne presseattachéer ved alle ambassadene – heller ikke i Norge. Men ellers må vi jo peke på at esterne er flinke til å presentere seg i trykksaker for et internasjonalt publikum – og ikke minst ved avansert bruk av Internett. Historisk stoff, stoff om kulturbegivenheter og en mengde annet er tilgjengelig på Internett – mye av det på engelsk.

Og er du i Estland, skal du være oppmerksom på det godt utbygde trådløse datanettet. Det er kanskje det landet i Europa der folk har de beste mulighetene til å bruke datanettet gratis. Bibliotek, cafeer, hoteller, bensinstasjoner etc. har enten trådløs mulighet eller du kan låne deg tid ved en gratis PC.

Else-Jannike Kuum

Snillere hunder i EU

Av Turid Farbregd (tekst og foto)

Snart har det alt gått tre år sidan **Baard Hjelde** (37) med familie landa i Tallinn. Det var sambuaren Trine og borna Fabian og Ella, som no er 13 og 5 år gamle. Mins-tebarnet, Eduard, som fylte to år no i mars, vart fødd i Estland. Skrivemåten av namnet med u er ein honnør til fødelandet.

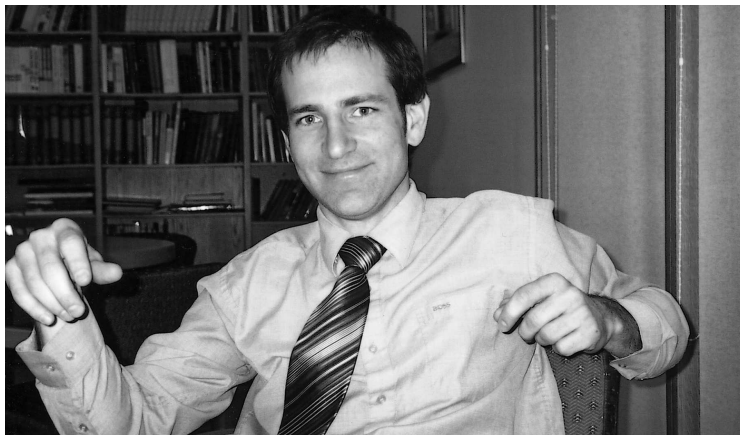
Ved å koma som diplomat til Baltikum, kryssa Baard gamle stigar. Han hadde i 1990 studert eit emnefag ved universitetet i Oslo som heitte Sovjet- og Øst-Europa-kunnskap.

– Jeg hadde vært her før, på gjennomreise. Vi hadde en studietur til Latvia våren 1990. Vi fikk visum til Sovjetunionen, tok tog til Stockholm, båt til Helsingfors, ferge til Tallinn og tog til Riga. Det var et utvekslingsopplegg, og vi møtte latviske engelskstudenter. Det var jo Sovjetunionen da, og ingen kunne drømme om at det et års tid etterpå skulle bli et fritt land. Men det var en spesiell stemning, som jeg mintes da jeg søkte om å komme til ambassaden her. Jeg ble overrasket over hvor utrolig langt esterne var kommet i utviklingen. Det er lettere nå å legge merke til hvor mye felles de nordiske land har med de baltiske, og kanskje særlig med Estland. Som utenriksminister

Toomas Hendrik Ilves sa til min forrige sjef, ambassadør Per Kristian Pedersen: – Velkommen til Estland, det eneste nordiske postkommunistiske landet! Jeg har også i økende grad begynt å se på Estland som et nordisk land. Hvis Norden er et område med skandinaviske og finsk-ugriske språk, så inkluderer det logisk sett Estland også!

EN: Nordmenn veit ofte skammeleg lite om Estland.

– Det kan virke som estere vet mer om Norge enn omvendt, men nordmennene oppdager nok Estland etter hvert. Samkvemmet bare øker. I 2005 besøkte over 80 000 nordmenn Estland. Det er mange spennende feriemuligheter her. Mange kommer nok bare én gang, men stadig flere kommer igjen og igjen. En god del nordmenn har fått venner her og knyttet varige kontakter med besøk begge veier. Det er nok i det lange løp det mest tilfredsstillende. Og vi har de kontaktene som er bygd i offentlig regi. Blant annet er det mer en 20 norske kommuner med vennskapskommuner her. Noen er jo mer aktive enn andre, som f.eks. Sirdal og Väike-Maarja, Bærum og Tartu, Buskerud og Pärnu. Vi har hele spekteret av humanitære og kulturelle organisasjoner, sangkor og folkedansere osv.

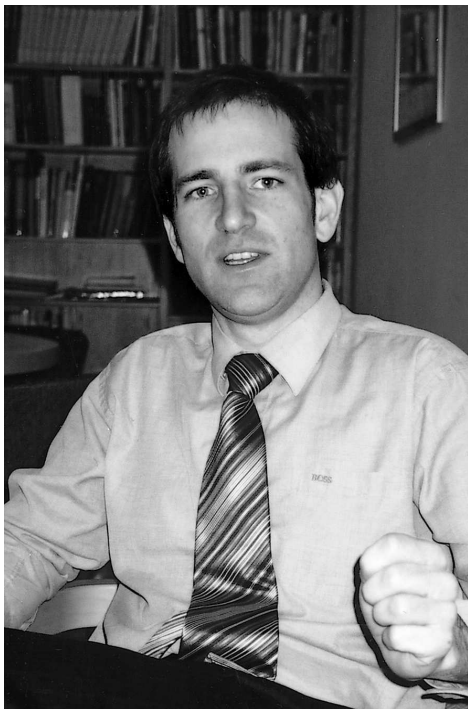
Baard Hjelde.

EN: Då du var fersk her, meinte du at det ikkje var særleg skilnad på estarar og rus-sarar. Korleis ser du no på desse folkegrup-pene?

– Jeg syns esterne håndterer situasjonen bra. Folk som kommer utenfra reagere ofte på det store antallet statsløse russere, men man må jo ta med seg den historiske bakgrunnen. Da tror jeg folk forstår ganske bra. Den største utfordringen er kanskje å få estere og russere til å begynne å se hverandre litt mer, ikke holde så stor avstand. Konfliktnivået er minimalt, men jeg syns det er bekymringsfullt at estisk ungdom ifølge undersøkelser nå synes å være mer skeptiske til russerne enn de var det for noen år siden. På den annen side har vi ikke alltid lykkes like godt med integrasjonen i Norge heller, så vi har kanskje ikke noen grunn til å føle oss så mye bedre. Jeg syns det er positivt at så mange statsløse etter hvert får estisk statsborgerskap. Språket er en nøkkel til integrasjon, og sånn sett er kravet om å kunne estisk for å bli statsborger positivt. Et slikt krav om språkkunnskap har vi foreløping ikke i Norge, men det kommer kanskje? Mange russere er ikke interessert i det som foregår her, de orienterer seg mot det som er på den andre siden av grensen, leser russiske aviser ser på russisk tv. Dette er en stor utfordring for Estland.

EN: Korleis blir det med dei statslause når Estland kjem med i Schengen-området ein gong i 2007?

– Jeg vet ikke om alle detaljer er avklart ennå, men det logiske vil være at alle som har permanent oppholdstillatelse i et Schengen-land vil kunne reise uten visum innenfor hele Schengen-området. Det vil bety en stor endring for de som ikke har estiske statsborgerskap, og også for ambassaden som ikke lenger behøver å skrive ut visum for dem. Det dreier seg om ca. 700 visum per år. En betydelig del av visum-søkerne er sjøfolk som skal mønstre på norske skip. Ellers er det alle mulige kate-gorier, forretningsfolk, turister osv.

EN: Kva er det viktigaste som har skjedd medan du har vore stasjonert her?

– Det er nok overgangen fra å være kandidatland i forhold til Nato og EU og til å være fullt medlem i disse organisasjonene.

EN: Alle representanter for Noreg hittil har hatt ei kjensle av å vera vitne til historiske hendingar. Kjem det til å skje noko meir i Estland etter desse veldige omveltingane?

– Det er fortsatt en rask utvikling og mye som skjer. Integrasjonen i det europeiske fellesskapet fortsetter. For Norge, som står utenfor, har Estland på mange måter fått økt betydning når det gjelder saker som er aktuelle for oss. I mange sammenhenger teller store og små EU-land likt, og da kan Estlands stemme være like viktig som Frankrikes eller Italias.

EN: Så det er ikkje aktuelt å leggja ned eit par av ambassadane i Baltikum?

– Tvert om går regjeringen nå inn for en sterkere Europa-satsing, så det er ingenting som tyder på at nedleggelese blir aktuelt.

På grunn av EØS-avtalen skal Norge bidra til EU/EØS-utvidelsen med ca. 10 milliarder kroner over fem år, gjennom de såkalte EØS-finansieringsordningene. Av dette vil ca. 250 millioner kroner gå til Estland, til prosjekter innen miljøvern, helse, regionalpolitikk osv. Ordningene er mottakerstyrt, slik at søknader i første omgang blir vurdert av estiske myndigheter. Det er viktig for oss å legge til rette for at disse ordningene bidrar til å styrke båndene mellom våre to land, både på det næringslivsmessige, politiske og kulturelle området.

EN: Noreg var tidlegare engasjert i estisk opplæring for russarar, har det halde fram?

– Norge har sammen med andre giveland bidratt til den estiske regjeringens integrasjonsprogram i et samarbeid som ble avsluttet i 2004, i forbindelse med EU-utvidelsen. Den norske økonomiske støtten vil kunne fortsette når EØS-finansieringsordningen kommer i gang, men det er opp til estiske myndigheter å avgjøre hvilke prosjekter de vil prioritere.

EN: Kva har du sjølv fått ut av estisk kultur?

– Estisk kultur har mye fint å by på, og det er stadig noe som foregår. Vi har vært på konserter, utstillinger og festivaler. I fjor sommer dro hele familien til folkemusikkfestivalen i Viljandi, som var en fantastisk folkefest med en fabelaktig stemning.

EN: Kva har du sett mest pris på i Estland?

– Vanskelig å si. Det har vært et interes-

sant sted å arbeide samtidig som det har vært bra for familien. Rolig og trygt.

EN: De er ikkje redde alle hundane?

– Vi kan bli litt lei av det evige hundeglammet, men jeg synes hundene er blitt snillere etter at Estland ble medlem i EU, he-he! Det skjedde liksom en forandring, det ble en ny stemning, folk følte seg liksom tryggere i Nato og EU, tror jeg. Og det smittet over på hundene. De var ikke lenger så aggressive og bråkete. Etter en tid kommer de til å være som hundene hjemme i Norge.

Vi tek farvel med Baard Hjelde og ønskjer lykke til vidare. Han er ein fin representant for Noreg, men når han har gjort unna sommarferien, er ikkje arbeidsplassen hans lenger i Tallinn. I august dreg familien til Roma der Baard skal vera stasjonert dei nærmaste åra. Den sydlandske utsjånaden gjorde Baard til ein fargeklatt i Estland, men vi spår at han glir umerkeleg inn i det italienske gatebiletet. Så lenge vi ikkje tek fram fotografiapparatet, gestikulerer han òg ganske livleg. Vi får vel etter kvart høyra om han også kan dyrka fotballinteressa i den nye omgivnaden. Eller kanskje dei estiske fotballkameratane blir den største saken?

På ambassaden vår i Tallinn kjem første-sekretæren til å heita **Silja Skjeldes** i nokre år framover. Meir om henne sidan.

Adresse for det norske støtteprogrammet:
www.eeagrants.org

ERRATA

Vi beklager feil i en billedtekst i forrige nummer. Her bringer vi bildet på nytt med riktig tekst.

Ordfører i Stavanger Leif Johan Sevland, ambassadør Juhan Haravee, ambassade-sekretær Jürgo Loo, honorær konsul Reidar Maaseide.

Presidentvalget

Av Jostein Langmyr

Arnold Rüütel (f. 1928) ble valgt til president høsten 2001 og har dermed snart sittet perioden sin. Lenge har det vært spekulert på om han stiller til gjenvalg nå til høsten, men enda har han ikke gitt noe klart svar på dette. Vi har inntrykk av at han har lyst, men estisk presidentvalg er et pokerspill der det gjelder å holde kortene tett til brystet.

Arnold Rüütel

Ifølge loven skal nasjonalforsamlingen, *Riigikogu*, velge presidenten med kvalifisert flertall, dvs. at 68 av 101 representanter må gi sin støtte. Dersom dette ikke lykkes, blir valget overlatt til et valgmannskollegium sammensatt av nasjonalforsamlingen med tillegg av representanter fra kommunene, dvs. 101 + 246, til sammen 347 personer. De fleste kommunene har uavhengig av folkemengde én representant. Unntak er Tallinn med ti, Tartu med fire, og sju byer som hver har to representanter. Etter loven skal presidentvalget bli avgjort i perioden 9. august – 28. september. Tilfredelsen skjer i oktober.

Rüütel har hele tiden skåret høyt på alle meningsmålinger foretatt ute i folket, men han ligger ikke så godt an i *Riigikogu*. Hvis presidenten blir valgt der, så kommer han ikke til å hete Rüütel. Og hvorfor ikke? Noen av hovedinnvendingene: 1) Rüütel er rett og slett for gammel, han fyller 78 i mai. 2) Rüütel har kommunistfortid, han gjorde

politisk karriere allerede under sovjetregimet. 3) Rüütel har dårlige språkkunnskaper og fungerer dårlig internasjonalt. 4) Rüütel har ikke hevet seg over partitilhørigheten, han var og han er forblitt Folkeforbundets president.

Partiene ser gjerne at presidentvalget blir avgjort i nasjonalforsamlingen, og det ble på vårparten forhandlet fram en plan med dette siktemålet. Ifølge den skulle hvert parti sette opp en liste med navna på tre kandidater de kunne tenke seg. Etter hvert skulle partiene så eliminere de minst akseptable slik at de til slutt skulle bli stående med ett navn – presidenten!

Med unntak av Folkeforbundet (*Rahvaliid*) har de andre partiene deltatt i opplegget og fem lister resulterte i 12 navn. Sosialdemokraten **Toomas Hendrik Ilves** (52) var oppført på tre lister idet han var inkludert av Reformpartiet og Fedrelandsforbundet i tillegg til å figurere øverst på lista til sitt eget parti. Han er den mest suksessfulle eksilestiske politiker, kan blant annet vise til erfaring som utenriksminister. For tida sitter han som én av seks estiske representanter i europaparlamentet i Brussel etter at han stakk av gårde med tredjeparten av alle stemmene som ble avgitt da brusselutsendingene ble valgt i 2004. Han er i meningsmålingene den mest populære av presidentkandidatene, men har sannsynligvis ingen sjanser ettersom Senterpartiet og Folkeforbundet har gitt beskjed om at de ikke støtter ham og har kommet med til dels frenetiske personangrep. De to partiene fikk inn henholdsvis 28 og 13 representanter i *Riigikogu* i 2003, og selv om det har vært noen avhopp, vil de alltid klare å få fram de 34 nei-stemmene som skal til. Og når avgjørelsen går fra nasjonalforsamlingen til valgmennene, er det disse to partiene som har trådene i sine hender. De samarbeidet om å velge Rüütel for fem år siden, og de kan komme til å gjøre det igjen, eller de velger en annen som i hvert fall ikke heter Ilves. →

Den partinøytrale **Jaak Aaviksoo** (52), rektor ved universitetet i Tartu, var oppført av to partier: Res Publica og sosialdemokratene. Ute i folket har mange pekt på personer innen kultur og vitenskap som velegnete fordi de står utenfor og over partiene. Ettersom det ikke på noen måte er satt strek for nomineringen, kan flere navn i denne kategorien dukke opp. Dirigenten **Eri Klas** er et tilbakevendende navn i samtalene på grasrota. Tre kvinner er nominert, sikkert

nærmest for syns skyld: **Ene Ergma** (62) fra Res Publica, **Liina Tõnisson** (65) som er partiløs etter at hun ble kastet ut av Senterpartiet i fjor, men som nå er oppført av Sosialdemokratene, og **Laine Jänes** (41) kordirigent og Reformpartiets borgermester i Tartu. At kvinnelige presidenter gjør det så bra i nabolandene Finland og Latvia er med på å myke opp holdningene i Estland, så det er ikke lenger helt urealistisk å foreslå kvinner der heller. (29.4.06)

frå side 1 Mangel på arbeidskraft

Det er inga lett sak å importera arbeidskraft til Estland. Dersom eit firma vil henta arbeidrarar utanfor EU, trengst det løyve frå Arbeids- og samferdselsministeriet. Deretter trengst det arbeids- og opphaldsløyve. Departementet går nokolunde lett med på import av sveisarar og andre metallarbeidarar, for Estland har rett og slett for få av dei. Meir problematisk er det med byggebransjen, for der blir det meir sett på som eit kostnadsspørsmål. Dersom ministeriet gjev ein søkjar løyve til arbeidrarimport, er det ei favorisering av eit bestemt firma som kan operera med billegare arbeidskraft enn det konkurrentane kalkulerer med.

Mange søknader gjeld arbeidskraftimport frå Ukraina. Både estlarar og ukrainarar ser det slik at dei to landa ligg på same utviklingslina, og dei ser stort sett på kvarandre med sympati og velvilje. Men Estland har berre nådd så mykje lenger i utviklinga. For ukrainarane er det å koma til Vesten når dei får arbeid i estisk industri og anleggsverksemd. Det kunne vore bruk for dei i heimlandet, men dei tøyser seg etter høgare lønn og dreg vestover. Og det er relativt problemfri arbeidskraft å ta imot ettersom dei fleste snakkar russisk, og russisk kan vera det dominerande språket på arbeidsplassane dei kjem til i Estland. Polen høyrer no til EU, men har millionvis av arbeidslause, så då kan Baltikum òg duga som arbeidsplass. Polakkar finn ein i Estland særleg innan byggebransjen.

Særleg har Estland mange ledige arbeids-

plassar i staten. Kvar tredje grensevakt og kvar tiande politimann manglar. Ein ung mann som nyleg var ferdigutdanna frå politiskulen måtte betala ein sum som svarar til fleire månaders lønn fordi han braut kontrakten og stakk av garde til Norge på ein jobb i staden for å gå inn i politietaten. I midten av april var det om lag 460 ledige stillingar i politietaten der månadslønna er 630 euro i månaden. Det er høgare enn den gjennomsnittlege brutto månadslønna i Estland som no ligg på 520 euro.

I redningstenesta var det på same tid plass for 870 brannmenn og anna utrykningspersonale. Dei blir stilte i utsikt ei månadslønn på 250 euro, som vel ikkje verkar særleg lokkande. Lønnsnivået varierer elles mykje, og i Tallinn kan det koma opp i over 600 euro. Grensevakter får tilbod om 450, men det er ikkje nok til å fylla dei nesten 400 ledige stillingane.

Noreg er eitt av fleire land som alt i mange år har forsynt seg grovt med legar og sjukepleiarar frå land med lågare lønnsnivå. For Estland har dette ført til at det manglar 4000 sjukepleiarar. Begynnarlønna for sjukepleiarar er på 500 euro i månaden. Særleg er det store problem med bemaninga (eller besystringa) på dei store sjukehusa i Tallinn og Tartu, på helsestasjonane og i skulehelsetenesta.

Innan informasjonsteknikken manglar det òg folk på den heimslege arbeidsmarknaden slik at import er nødvendig. Til dømes i Tallinn har Skype 37 og Playtech 80 ledige arbeidsplassar. (HeSa 13.4.06)

Arbeidsinnvandring til Estland

Økonomi- og samferdselsdepartementet i Estland har utarbeidd prognosar for sysselsettinga fram til år 2011. Det er rekna med 4000 nye arbeidsplassar per år. Størst vil behovet vera innan sørvis og industri. Særleg vil det vera eit auka behov for spesialistar og fagarbeidarar.

Samtidig vil det kvart år i gjennomsnitt vera 10 200 personar som av ulike årsakar går ut av arbeidslivet.

Sektorar med spesielt stor avgang er gruvedrift og jordbruk. For perioden 2003–2011 trengst det derfor totalt 112 600 nye arbeidstakarar. Av den grunn vil det vera uråd for Estland å hindra arbeidsinnvandring. (EPL 30.1.06, olm)

Det tynnes i politiets rekker

Politietaten i Estland skulle i februar 2006 med full bemanning hatt 3834 ansatte. Men 12 % av stillingene er ubesatt. Bare i løpet av fjoråret sa 422 personer opp stillingene sine i politietaten. Av disse grunn gav 131 oppsigelsen med den dårlige lønna.

Den øverste politisjefen tjener 55 000 EEK i måneden. Derfra er det langt ned til en fersk konstabel med 5300 i måneden, som vi altså må dele på to for å finne ut omtrent hvor mye det svarer til i norske kroner.

Og det er ikke bare ordensvokterne som flykter fra de lavtlønnete stillingene. Brannvesenet og redningstjenesten kjemper med de samme problemene: dårlig lønn, oppsigelser og manglende rekruttering.

Avisa *Õhtuleht* hadde 27. februar blant annet et intervju med en tidligere politimann som syntes levemåten var for mager. Han tok i stedet arbeid i et estisk byggefirma med oppdrag i Finland. Han står der oppført som sveiser og får etter fratrullet skatt utbetalt 18 000 EEK i måneden. (ay 12.3.06)

Kvinnefaren i estisk politi

Estisk politi er i ferd med å bli overteke av kvinnene, går det fram av europastatistikkane. Her er nokre tal frå avisa *Postimees* 27. januar i år som viser kor stor bevinninga er i ein del land som det kan vera naturleg å samanlikna oss med. Noreg ligg langt etter Estland med omsyn til likestilling mellom kjønna på dette feltet.

Estland	33,0 %
Sverige	19,6 %
Litauen	19,5 %
Latvia	16,0 %
Noreg	13,9 %
Island	10,4 %
Finland	10,3 %
Danmark	7,8 %

Om femten års tid kan halvparten av dei tilsette i den estiske politietaten vera kvinner. Årsakene til dette er lønna. Politiyrket høyrer i Estland med til dei lågtlønna. Særleg får den nyutdanna konstabelen lite att for strevet. Minimumslønna er på 5300 EEK i månaden.

Mange politikvinner er ikkje det same som at skurkane får det lettare. Politikvinne **Lilian Matonina** (25) i Tartu deltok t.d. i desember i kraftkvinne-EM. Ei av øvingane var å bera to nittikilos koffertar 20 m på så kort tid som råd var. Ikkje akkurat det me i Noreg føresteller oss når me høyrer om koffertlauparar, nei. Me ser for oss korleis Lilian, om det trengst, like eins tek eit par kjeltringar i nakkeskinnet og ekspederer dei dit dei høyrer heime, og dei får gjerne vega nitti kilo kvar! (olm 3.2.06)

Klanderverdige forhold

Europarådet fant i april mangler ved Estlands behandling av den russiskspråklige befolkningen. Det er ikke lover som forbyr diskriminering eller som sikrer rettighetene for nasjonale minoriteter, het det. Blant estiske myndigheter er det en utbredt oppfatning at de 139 000 statsløse innbyggerne i Estland bør flytte til Russland.

Overgangen til euro utsatt

Det ble i vår klart at overgangen fra Estisk krone til euro ikke kan skje fra 1. januar 2007. Problemet for Estland er den store inflasjonen som i april 2006 ligger på 4,1 prosent. Det er godt over den grensen valutaunionen har satt. Endelig 27. april sto statsminister **Andrus Ansip** og finansminister **Aivar Sõerd** fram og uttalte offentlig at det nå blir tatt sikte på å gjennomføre reformen i januar 2008, om det skulle lykkes da.

Det blir fortsatt regnet med at Litauen og Slovenia blir euroland fra 1. januar 2007.

Utsettelsen av euroinnføringen i Estland betyr at obligatorisk prising av varer og tjenester i kroner og euro fra 1. juli i år også blir utsatt. En slik dobbel prismarkering har på frivillig basis allerede vært praktisert noen år på steder der en stor del av kundene er utlendinger. Selv om betalingen skal skje i estiske kroner, har europriene gjort det lettere å sammenlikne med prisnivået f.eks. i turistens hjemland.

En av årsakene til inflasjonen finner vi i Estlands skattepolitikk. Prosenten for direkte skatt blir presset nedover, men et sted må det offentlige få penger fra. Dermed er indirekte skatt blitt desto viktigere og medvirker til at varer og tjenester blir dyrere. Eller med andre ord: prisnivået stiger og med dette øker inflasjonen. Alkohol og tobakk står på lista over varer og tjenester som indikerer leveomkostninger og inflasjon. Prisinivået for slike varer har vært lågere i Estland enn i landene omkring, og for å jevne ut dette hadde esterne gått inn for en avgiftsøkning. Av hensyn til inflasjonsprosenten er dette utsatt inntil videre.

Skattepolitikken som inflasjonsårsak blir bagatellisert av regjeringen som i stedet skylder på oppgangen i olje- og energipriene på verdensmarkedet, noe som landets regjering ikke kan gjøre noe med. Mangelen på kvalifisert arbeidskraft fører til lønnsøkning som like ens resulterer i prisøkning og inflasjon. (j1 28.4.06)

Pengesedler som feilvare

I januar ble det kjent for allmennheten at Iden blå hundrekroneseddelen med Lydia Koidulas bilde kunne ha en feil. Hver seddel har flere forskjellige innlagte detaljer som er vanskelige å etterlikne og som derfor er en garanti for ektheten. En av disse detaljene manglet rett og slett, og det kan ingen se med det blotte øye. Bare med spesialutstyr kan en oppdage det. Pengesedlene er produsert i Tyskland, og partiet med feilvare kom i omløp i 1999. Estlands bank og andre instanser hadde lenge visst om feilen uten å informere om den. Saken ble kjent via politiet som etter hvert innbrakte ti forskjellige personer som ble beskyldt for å spre falske penger. Et av disse uskyldige ofrene hadde til og med overnattet i arresten.

Av feilopplaget er det fortsatt mange sedler i omløp, men allmennheten er opplyst

om serienummer, og alle har kunnet undersøke egne sedler, eller få dem undersøkt. Eventuell feilvare blir erstattet ved innlevering i banken.

Oppstyret omkring hundrelappene hadde ikke lagt seg enda da det i begynnelsen av februar ble kjent at det også fantes femhundrekronesedler med feil. Nede i hjørnet skal det stå tallet 500, men det er sedler i omløp der dette tallet mangler. Dette er en feil som er lett å se dersom en er oppmerksom på den. (j1 12.2.2006)

Skatten

Siste frist for innlevering av sjølvmeldinga var i Estland 31. mars. Om lag 80 % av skattytarane leverer sjølvmelding via Internett.

Estland praktiserer flat skatt på inntekt. Skatteprosenten har vore 26, men gjekk i samsvar med regjeringsprogrammet i fjor ned til 24 (og er no 23 %). Skatt var tidlegare rekna av innkome over 16 800 EEK per år. Grensa er no heva til 20 400 EEK. Den som ikkje når opp til den grensa, treng ikkje levera sjølvmelding. Omtrent kor mykje desse tala svarar til i norske kroner, får du ved å dela på to, eller med andre ord blir det rekna skatt berre av årsinnkomer som ligg over ca. 10 000 NOK. Frå og med det tredje barnet under 17 år som ein forsørgjer, kan ein trekkja frå den same summen.

Renter på studielån og bustadlån er frådragspostar, men berre dersom det gjeld eigen bustad. Tidlegare kunne rentene

trekkjast frå også om det galdt bustad som var kjøpt til ektemaken, borna eller foreldra. Ein kan òg trekkja frå fagorganisasjonsavgifter og donasjonar til gode formål. Desse frådraga har til saman ei øvre maksimumsgrense på 50 000 EEK, og samtidig får dei ikkje utgjera over 50 % av innkoma. Dette er ei innstramming ettersom skattytarane i fjor kunne trekkja frå opp til 100 000 EEK på desse postane.

Skattepolitikken var det viktigaste punktet for det ultraliberale Reformpartiet då programmet for regjeringskoalisjonen vart sett opp i fjor vår. Dette partiet, leia av statsminister **Andrus Ansip**, går inn for gradvis skattelette i alle fall ned til 18 % i neste regjeringssperiode (2007–11). "Nu går alt så meget bedre," heiter det frå deira munn. Det er ingen tvil om at dei rike i Estland har det ganske godt, og når berre skatten er låg nok, blir alle rike, forkynner dei. Om estarane fram til 2015 kan få skatten ned til 12 %, meiner Ansip at Estland skal bli eitt av dei fem rikaste landa i Europa. (olm 20.2.06)

Pris til Mart Laar

Den internasjonale Milton Friedman-prisen på en halv million dollar vil bli overrakt **Mart Laar** av Cato-instituttet i Chicago 18. mai. I grunngivelsen heter det at prisen blir tildelt Laar som sto bak forandringen av Estland til en av verdens mest liberale og dynamiske økonomier.

Laar (46) er historiker av utdanning og har gitt ut en rekke bøker om forskjellige historiske emner. Han har lang erfaring i estisk politikk, blant annet som leder av Fedrelandsforbundet og som statsminister i to perioder, 1992–94 og 1999–2002. Da han ble statsminister første gang, var etter det han selv sier, **Milton Friedmans** bok *Free to Choose* det eneste verket han hadde lest om økonomi. Uten motforestillinger kunne han dermed kjøre rett fram på de skinnene Friedman hadde lagt. Blant annet

Mart Laar.

(foto: tf)

ble flat skatt innført i Estland i overensstemmelse med Friedmans lære. Privatisering og frihandel var andre ideer Laar tilegnet seg fra denne boka. (jl 24.4.2006)

Fergeruten til Estland

Avreise hver dag

ettermiddag fra Stockholm

kveld fra Kapellskär

Stockholm – Tallinn	17.30 – 10.00
----------------------------	----------------------

Tallinn – Stockholm	17.30 – 10.30
----------------------------	----------------------

Kapellskär – Paldiski	21.00 – 08.00
------------------------------	----------------------

Paldiski – Kapellskär	10.00 – 19.15
------------------------------	----------------------

Vi er også behjelpelige med hotellovernattinger,
studieturer, skolereiser, gruppereiser, osv.

c/o Viking Reiser AS
Grensen 9A, 0159 Oslo
tlf. 23 00 34 80, faks 22 42 03 93.

Sommarleir

Sjølvtendetida har vart lenge nok til at Sestamar flest kan vedgå at ikkje alt var gale i sovjetperioden. Mellom anna var det ymse tilbod til born og unge som det kunne vore grunn til å halda fast ved. Eit eksempel er den verksemda som byrja 1966 under namnet *malev*. Sjølve ordet har røter langt

Byfolk på landet. Frisk luft og fysisk utfolding

bak i estisk historie då det tydde ein flokk eller ei avdeling frivillege som deltok i samband med krigstog. I nyare tid kom *malev* til å bli nytta i det heile om aktive grupper eller organisasjonar som i prinsippet var basert på frivillig deltaking. For sovjetregimet var *malev* ein reidskap til aktivisering og oppfostring, og derfor opplevde mange estarar det som ein del av det systemet dei frigjorde seg frå i 1991. Etter kvart gjekk det opp for folk at sommarleirane absolutt hadde positive sider òg. Dermed vart det blese nytt liv i rørsla i Pärnu 1994 der fire grupper var i sving det året. Staten har òg kome inn med større støtte etter kvart som rørsla har spreidd seg. For 2006 er det rekna med statleg støtte til leirar for 8 000 skuleelevar.

I 2005 deltok om lag 7 000 barn og unge i *malev*-verksemda. Nøyaktige tal finst ikkje, for mange grupper går utanom dei offisielle registreringane og set i gang på eige initiativ og eigen kostnad. Førebels

kan i alle fall ikkje aktiviteten måla seg med toppåret 1985 då deltakartalet var så høgt som 27 000.

Det blir sett på som sunt for byungdommen å koma ut på landet og hjelpa til i høynona eller med luking og anna. Det var lettare å organisera slike ting så lenge det var store kolkosar og sovhosar som kunne aktivisera mange unge. Eit nytt behov som kom med marknadsøkonomien, var dei store mengdene avfall som folk slengjer frå seg, gjerne ut av bilvindauget når dei susar forbi. Ungdommane reinsar vegkgrøfter og parkar for tonnevis av søppel kvart år.

Det kan òg vera organisering til skapande verksemd med teater- og dansegrupper. Kunstnarleg utfolding kjem fram mellom anna i leirar med tilbod om teikning og forming. Idrettsleirar er svært populære.

Verksemda omfattar born frå 13 til 16 år dersom leiren har lokalt preg. Samlingar av unge frå større område operer med grupper i alderen 15–18 år. (*Postimees* 15.2.06, olm)

Amerikansk vås

Amerikas forente stater har ny ambasadør til Estland. Dama heter **Aldona Wos** og har behov for å markere seg. Hun holdt seg derfor demonstrativt borte fra åpningen av Kumu (det nye kunstmuseet i Tallinn) og påbød alle de underordnede å gjøre det samme. Med et par tusen innbudte gjester fra inn- og utland som møtte opp, var det knapt som som savnet Mrs. Wos eller la merke til våset hennes. Men hva var bakgrunnen for boykotten av estisk kultur?

Den ble grunnlagt med at forretningsmannen og kunstsamlere, den utvandreste esteren **Harry Männil** (85) hadde meldt sitt nærvær. Männil bor nå i Venezuela og eier en av de beste samlingene i verden når det gjelder prekolumbiansk kunst. Han har også en verdifull samling verker fra estisk modernisme. Ikke noe galt i det?

Problemet er at Männil har vært beskyldt for samarbeid med nazistene og deltaking i jødeforfølgelser under siste krig. Han har vært gransket på kryss og tvers av forskjellige instanser, og estiske myndigheter finner ikke noe å utsette på mannen som kunne gi grunnlag for rettslig oppfølging. Men amerikanerne gir seg ikke, de vil ha Männil anklaget og straffet. Han sitter i et ekspertråd for Museum of Modern Art i New York, men i 1994 mistet han innreise retten til USA, og han sendte da en avskjedssøknad til rådet. Den ble ikke akseptert, og ettersom ekspertrådet holder det ene av to årlige møter i utlandet, kan Männil i hvert fall delta én gang i året. (av)

Trådløst i Tallinn

Trondheim blir trådløs meldte Aftenposten i en stort oppslått artikkel 16. mars. Som en av de første byene i Europa bygger Trondheim et trådløst Internett som skal dekke hele bykjernen, het det videre.

Nordmennene kan nok være stolte så lenge de ikke vet hvordan det forholder seg med Internett-muligheter andre steder. Allerede i flere år har den trådløse revolusjonen i Estland fått oppmerksomhet i internasjonal presse. The New York Times, Esquire og Newsweek er bare noen få eksempler på dette. I Tallinn vil ingen kafé nå lenger finne på å slå opp dørene uten å ha Internett-kontakt som gratis tilbud på menyen. Bare i hovedstaden er det godt over hundre internettkafeer, i hele landet om lag 300. Og du behøver ikke nødvendigvis oppsøke kafeen for å surfe. Hjemmefra får innbyggerne kontakt med det samme trådløse nettverket.

Mannen bak den intense utbyggingen i Estland heter **Veljo Haamer** (38). Han ble overveldet og begeistret da han for noen år siden opplevde trådløs surfing i New York. Fra en benk i parken kunne han blant annet være i kontakt med kona hjemme i Estland. (HeSa 12.3.06, Aftenposten 16.3.06, av)

Natteliv i Tallinn

Dersom du av spesielle årsaker har lyst på ein tur til Las Vegas, så tenk deg om. I Las Vegas er det 64 spelekasinoar. I Tallinn er det 67! Og Tallinn ligg mye nærmare. Dit kan du komme relativt billig og har meir pengar igjen å spele for.

Alt i alt er det 152 kasinoar i Estland. Tartu har 18, Pärnu 10 og Narva 6. Statistikken reknar også med slike som er plasserte på estiske skip i estiske farvatn. Dei er det 13 av – same talet som Litauen kan skilte med når dei reknar saman rubb og rake. Finland med 32 kan vel seiast å vere på same nivå som Litauen, for det står i omtrent same høve til folketalet.

Av dei 67 kasinoane i Tallinn ligg 25 i sentrum. Den som ferdast i bysentrum kvelds- eller nattetider, vil oppleve seg omgitt av blinkande neonlys som lokkar dei

spelelystne. Det nye formannskapet har vore på byvandring og funne ut at for mye er for mye. No vil dei arrangere idédugnad for å drøfte tiltak som kan få ned mengda av spelebuler. Dei har støtte m.a. av Fedrelandsforbundet når dei vil endre lovgivinga for å komme kasinofloraen til livs. Eit framlegg går ut på å forby små spelebuler med åtte eller færre automatar. Det ville aleine vere nok til ei halvering av talet på kasinoar. Dei blinkande neonlysa er òg av det vonde og kan bli avskaffa. Det er hevda at Estland har 40 000 speleavhengige. men samtidig er det ei vanleg oppfatning at det er store mørketal på dette feltet. (*Õhtuleht* 13.2.06, *kb* 21.4.06)

Røyking forbudt for mindreårige

I følge estisk lov er det ikke tillatt for personer under 18 år å være i besittelse av tobakk, snus eller alkohol, for ikke å snakke om andre rusmidler. I praksis betyr dette at en ungdom som blir overrasket med f.eks. en sigarett, kan bli irettesatt. Men han kan også bli straffet med bot på inntil 600 EEK. Samme strafferamme er det for mindreårige som drikker alkohol. I påsken slo politiet i Tallinn til og pågrep 42 personer som brøt røykeloven. Loven gjelder også for utlendinger på estisk område. (*HeSa* 20.4.06, *ay*)

Valget falt på Tallinn

Forrige nummer av Estlands-nytt fortalte om dragkampen mellom Tallinn og Tartu for å få tittelen kulturhovedstad i Europa i 2011. Det er en tittel som går på omgang, og den er ganske ettertraktet fordi det betyr stor aktivitet og mange tilreisende. Når et land får tilbud om å stille med kulturby, skal det selv innen landet peke ut hvilken by det blir. Tittelen kan også bli delt

mellom flere. Stavanger og Liverpool ser fram til å være kulturhovedsteder i 2008. I 2011 skal en finsk og en estisk by bære tittelen. I Estland var rivaliseringen mellom kulturbyen Tartu og kapitalbyen Tallinn intens i en periode. Begge satset sterkt på forskjellige typer reklame og på lobbyvirksomhet. Regjeringen kunne ventet enda noen måneder med å ta avgjørelsen, men for å spare på ressursene og dempe gemyttene, ble vedtaket gjort allerede i vår. Det blir Tallinn. (*jv* 28.4.06)

Tallinn –
eupeisk
kulturhovedstad
i 2011.
(foto: ØR)

Ein bjørn gjer strandhogg

Tekst og foto ved Øyvind Rangøy

Ruhnu – eller Runö, som det svenske namnet lyder – er ein liten estisk øykommune på 11,9 km² ute i Rigabukta. Det er om lag 60 innbyggjarar på øya, som på det meste stikk 28 meter opp av havet. Ho ligg 37 kilometer frå næraste fastland, og det er faktisk Kolka-neset i Latvia. Nordaustover til den estiske øya Kihnu er det 52 km, og til det estiske fastlandet endå lenger. På ein så isolert stad finst det sjølsagt mykje som ein ikkje ser andre stader. Frå 1200-talet til 1944 hadde øya svensk folkesetnad. Då vart 300 personar evakuerte til Sverige. Dei tradisjonelle næringsvegane, jordbruk og fiske, har mange problem på grunn av dei store avstandane til fastlandet. I seinare år har det utvikla seg ein del turisme som nok er velkomen, men som samtidig skaper uro på grunn av den sårbare naturen.

No kan øya i tillegg til mykje anna interessant skilte med å ha ein bjørn. – Jau, ulv og gaupe har vi sett før, men aldri bjørn, seier kommunesekretær **Riina Kaljulaid** til *Eesti Päevaleht*, og tykkjer det er stor stas å vere den første estiske øya som har eigen bjørn. Dette trass i at øybuane har vorte

nøydde til å vere særleg forsiktige og ha respekt for den faren bjørnen kan utgjere.

– Vi vil nok gjerne at bjørnen skal bli her hos oss, seier Kaljulaid, – men samstundes er det klart at det ikkje er plass. Det blir verken nok mat eller tumleplass for bjørnen. Og ikkje er det heilt trygt for oss tobeinte.

Om ikkje bjørnen nett kom rekande på ei fjøl, var det ikkje langt unna sanninga. Det var observert ein bjørn som dreiv på eit stort isflak. Han må ha drive til havs og til slutt funne ein stad å gå i land. Ruhnu ser likevel ikkje ut til gje varig opphaldsløyve. Han kjem til å få ei døyvande pil og transport til fastlandet der han skal sleppast laus i Soomaa nasjonalpark.

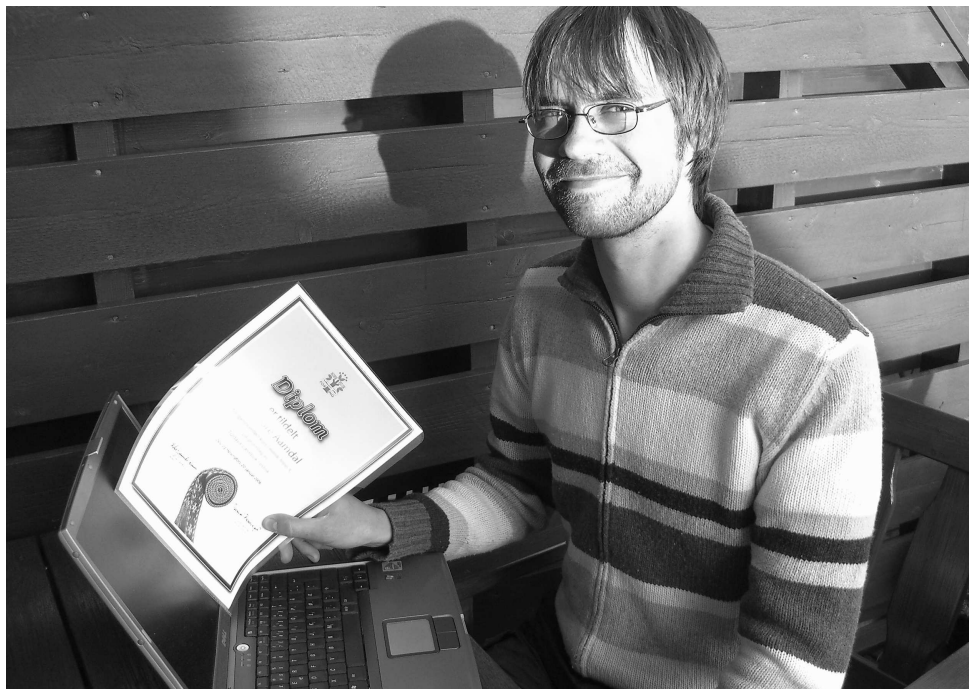
Ingen har spurt Ruhnu-bjørnen kvar han kom frå. Alle har utan vidare rekna med at han er estisk, for det er ein heil del brunbjørn i Estland. Mellom 1. august og 31. oktober er det òg tillate å drive jakt på bjørn der han er til skade.

I 1970 var det om lag 200 bjørnar i Estland, i 1990 hadde denne bestanden vakse til 850. Etter 1996 har det vore kring 500–600 dyr. (29.4.06)

Ruhnu-bamsen har vore vanskeleg å fotografere, så Karoliine får representere han. Ho held til i Elistvere naturpark.

Estisk på høyeste trinn

En stolt Geir Tore Aamdal med diplom for fullført kurs i estisk. (foto: Kristel Winter)

Våren er langt kommet i Stavanger i april og **Geir Tore Aamdal** (32) lar seg intervjuet med PCen ute på terrassen der en frisk vind rusker i håret og får han til å se ut som en røver. Han har fullført estiskkurset på høyeste trinn etter læreboka som Norsk-estisk forening ga ut for noen år siden. Stolt viser han fram diplomtet fra foreningen.

– Språkstudium er en frisk, trivelig og sunn aktivitet, hevder han. – Kontakten med undervisningsansvarlig **Turid Farbregd** har foregått via Internett, og data-maskinen fungerer like bra utendørs.

Geir Tore er oppvokst i Mandal, og etter å ha studert rundt omkring på Østlandet, endte han til slutt opp i Stavanger. Studiene vitner om allsidige interesser. De omfatter økonomi, filosofi, og helse- og miljøvern. Dette siste kvalifiserte til jobben han har nå som avdelingsleder i Brannvesenet Sør-

Rogaland IKS. Der har han ansvar for avdeling miljørettet helsevern og skjenkekontroll.

For ti år siden ble Geir Tore kjent med Kristel, som var fra Tallinn i Estland. Dette var et helt ukjent land for han, men både Kristel og landet fanget interessen.

– Vi har holdt sammen siden, og jeg regner nå Estland som mitt andre hjemland, forteller han.

Da han fikk venner i Tallinn og ble kjent med Kristels familie oppsto ønsket om å forstå hva de snakket om og lære mer om landet, historien og kulturen. Dette var vanskelig uten å lære estisk.

– Jeg begynte med en russiskspråklig lærebok jeg fant på et antikvariat. Men så ble *Tuldavas Lærebok i estisk* utgitt i 2001, og den fikk jeg i julegave. Det gikk likevel sakte framover med estiskkunskapene

mens vi utdannet oss. Da vi var ferdige med studiene, bodde vi et snaut halvår i Tallinn. Der satte jeg i gang med å gå systematisk gjennom læreboka. Jeg erfarte at det er mye enklere å lære språk når du er omgitt av det til daglig.

I Stavanger har Geir Tore ofte kontakt med estere, og da snakker de som regel estisk. Sammen med Kristel snakker de litt begge deler, men mest norsk. – Det er imidlertid praktisk av og til å ha et hemmelig språk å ty til, syns de begge to.

Vi spør om han også *leser* estisk. – Ja, en hel del. Vi drar til Tallinn flere ganger i året, og da er et av høydepunktene å sitte i solskinnet på Rådhusplassen med ei fersk avis og en like fersk pirog. Jeg har lest enkelte bøker også, og oversatt noen barnebøker til norsk for moro skyld. Fagbøker er litt vanskeligere, men med konsentrasjon går det også.

Det er etter hvert en del estere i stavan-gerområdet, og vi undres om det har vakt interessen for estisk så det kanskje til og med kan bli estiskkurs lokalt i Stavanger.

– Det tror jeg dessverre ikke. Jeg kjenner flere andre nordmenn med estiske koner eller kjæresten, men har foreløpig bare truffet én som virkelig ønsket å begynne å lære språket. Egentlig tror jeg det er nødvendig å bo i Estland en tid for å komme over kneika. Det er usedvanlig tilfredsstillende å beherske et nytt språk, men det koster tid og arbeid å komme dit.

Norsk-estisk forening gratulerer med fullført kurs. Egentlig kunne Geir Tore avlagt prøven for lenge siden om han bare hadde kommet til å tenke på det. Det er ikke nødvendig å nå opp til hans nivå for å gjøre seg fortjent til diplom. Så sett i gang! er oppfordringen til alle som gjerne vil komme videre med estikken sin. (jv)

Rein Raud vart rektor

Tallinna Ülikool, eller Universitetet i Tallinn, etablerer og organiserer seg. I januar vart det innvigd ei ny hovedbygning av glas, og i februar fekk det ny rektor av jern. Då vart **Rein Raud** (f. 1961) vald for komande femårsperiode (*raud* tyder jern). Han har teke doktorgraden i litteraturteori i Helsingfors og har eksamen i japansk språk og kultur frå Leningrad. Han har undervist ved 13 universitet og snakkar 20 språk. Raud vart berre 29 år gammal rektor på på Humanitarinstituttet i Tallinn og har heile tida vore ein ivrig pådrivar for opprettinga av eit universitet i Tallinn. Dette vart til slutt skapt for halvtanna års tid sidan på same måten som Universitetet i Trondheim, det vil seia at det er ei samanslåing av læreanstaltar og institusjonar som fanst frå før. I Tallinn var det fremst Pedagoogika Ülikool (Lærarhøgskolen) og Humanitarinstituttet. Til desse kom mellom anna Ajaloo Instituut (Historisk institutt) og Eesti Akateemiline Raamatukogu (Estlands akademiske bibliotek). Dei skal til saman prøva å bli like

tungtvegande som det ærverdige universitetet i Tartu. Raud vil gjera lærestaden internasjonal. Når han går av om fem år, skal kvar tiande student vera utlending. Samtidig står det strid om heile utdanningspolitikken. Når landet manglar sveisarar og bygningsarbeidarar, løyser ein ikkje problemet med eit nytt universitet.

Blant mykje anna er Raud også forfattar. Han har gitt ut dikt, romanar, noveller og skodespel. Han kjem frå ein litterær familie. Besteforeldra, **Mart Raud** og **Valda Raud**, var forfattarar. Faren, **Eno Raud**, var forfattar. Mora, **Aino Pervik**, er forfatter. Og om ikkje slektningane først og fremst skriv, så dyrkar dei andre kunster. Mange norske husflidsinteresserte har møtt faster **Anu Raud** som er ein internasjonalt kjend tekstilkunstnar. På årsmøtet i Norsk-estisk forening viste **Kari Moen** film om henne. Søster til Rein, **Piret Raud**, er kjend både som bokillustratør og barnebokforfatter. Osv. (*olm* 3.3.06)

Eduard von Toll – polarforsker fra Estland

Av Geir Tore Aamdal

Norge har flere polarhelter å vise til, blant andre **Fridtjof Nansen** og **Roald Amundsen**. Estland har **Eduard von Toll**. Han er kjent for flere forskningsferder i det nordlige Sibir, men navnet er nok mest av alt knyttet til det myteomspundne Sannikovs land.

Polarforskeren Eduard von Toll.

Sannikovs land var landmasser som den jakutske fangstmannen **Jakov Sannikov** hadde sett på lang avstand på begynnelsen av 1800-tallet. Sannikov hadde sett land minst tre steder nordøst for Ny-Sibirøyene ved Sibirskysten. Hadde Sannikov sett noen øyer, en stor landmasse, eller var det bare isfjell? Siden hadde mange ekspedisjoner forsøkt å gjenoppdage dette Sannikovs land, men forgjeves. Der de ventet å finne land var det bare hav og is.

Baron Eduard Gustav von Toll (1858–1902) ble født i Tallinn og vokste

opp på herregården Kukruse ved Kohtla-Järve nordøst i Estland. Han studerte mineralogi, medisin og zoologi ved universitetet i Tartu. Et minnesmerke utformet som en seilbåt i stein ble reist i 1908 ca. en kilometer fra hovedbygningen på Kukruse gods.

Tolls første møte med Sibirskysten var som deltaker på ekspedisjonen til **Aleksander von Bunge** (1851–1930) i 1885–86. Det ble da gjort viktige kartlegginger av blant annet mammutfossiler og forsteinede trestokker som fantes i store mengder langs kysten. På denne ferden fikk han også øye på noe han mente kunne være det landet Sannikov hadde sett. Senere var han med på en pionerferd gjennom Sibirs villmark, der de tilbakela og kartla 25 000 kilometer i løpet av et år.

Amerikaneren **G. W. De Long** (1844–81) fant på en forskningsferd ut at en del av Sannikovs land var en liten øy som han kalte Bennettøya. Det var et prestisjetap for Russland at en ekspedisjon fra et annet land hadde gjort oppdagelser i russisk farvann. Toll klarte derfor å overtale regjeringen til å utstyre en ekspedisjon som han skulle lede.

Skuta Zarja forlot 21. juni 1900 havna i Kronstadt på vei mot Ishavet. Med seg på ferden fikk han lykkønskninger fra sin gode venn Fridtjof Nansen. Toll hadde tidligere fraktet hunder og forsyninger til Nansen på Fram i polarhavet, og Nansen hadde skaffet til veie skuta Zarja, som opprinnelig var et norsk hvalfangstskip.

Det var en kald sommer med mye is, så først 1. september 1901 rundet skuta Kapp Tsjeljuskin, det nordligste punktet på det asiatiske fastlandet. 9. september var skuta framme der Sannikovs land burde være. Det var ikke land i sikte, men dybdemålingene tydet på at det ikke kunne være langt unna. Tåke og is sperret veien videre, og det ble åpenbart at de ikke kunne lete videre, nå som vinteren var nært forestående. De måtte seile sørover til Ny-Sibirøyene og finne en havn for å overvintre der. →

I løpet av vinteren ønsket Eduard von Toll ut en ny plan. De skulle ta seg over havisen med hundesleder nordøstover til Bennettøya, øya som ble oppdaget av De Long. Der skulle de ta seg opp på den høyeste toppen og finne ut om de kunne se mer land derfra.

I juni 1902 dro fire menn av gårde med kurs mot Bennettøya. Planen var at Zarja skulle komme etter når isen løsnet, og plukke dem opp. Men isen slapp sent denne sommeren, og det var tykk is i den retningen de skulle. Skuta forsøkte å trenge seg fram fra flere sider, men mannskapet måtte til slutt gi opp da kullagrene nesten var brukt opp.

Toll hadde forutsett at dette kunne skje, og hadde en alternativ plan: Skuta skulle seile sørover til fastlandet, mens han selv og hans menn skulle ta seg over isen til Ny-Sibirøyene og videre til fastlandet når isen ble tykk nok.

En ekspedisjon ble sendt til Ny-Sibirøyene så snart mørketiden var over, men så ikke noe til Toll og hans menn. Det ble antatt at de hadde overvintret på Bennettøya. Da de bare hadde hatt proviant for to måneder, ble det ansett som svært nødvendig å sende ut en redningsekspedisjon til Bennettøya.

Redningsekspedisjonen gjennomførte en nesten umulig ferd til Bennettøya. Da de kom fram, fant de en tom hytte og notater fra Eduard von Toll. Det var blant annet et kart over øya og beskrivelser av isbreene,

geologiske forhold og faunaen. Notatene ble avsluttet med: "Vi drar sørover i dag. Vi har proviant for 14–20 dager. Alt vel." Det var det siste noen hørte fra dem. Vi vet ikke om de gikk gjennom isen, frøs eller sultet i hjel.

Eduard von Toll har fått flere steder oppkalt etter seg i Sibir, og forskningsarbeidet hans har vært til stor nytte for arktisk forskning. I 1979 skal Tallinnfilm ha produsert filmen *Eduard Toll* etter manuskript av **Lennart Meri**. Det har imidlertid ikke vært mulig å oppspore verken filmdokumentet eller manuskriptet.

Hva så med Sannikovs land? Finnes det? Det har senere blitt oppdaget flere små øyer i området, men ikke de store landmasser Sannikov hevdet å ha sett. Området blir av og til kalt "arkipelaget der øyene forsvinner", da sandbanker og isfjell stadig endrer form. Kanskje det er en forklaring. Landet han så kan også ha vært en luftspeiling. En tredje mulighet er at det kan ha vært et stort isfjell. Disse kan bli enorme, være dekket med sand og stein, ha innsjøer og elver, og se helt ut som fast land.

Kilder:

Dmitrij Sjparo – Aleksandr Sjumilov:

Tre arktiske mysterier. Oversatt fra russisk av Espen Fremming og Kari Knutsen. AS Falken forlag, Oslo 1986. ISBN 82-7009-183-9.

<http://www.mois.ee/viru/kukruse.shtml>

De vises leder kommer fra Estland

Vitenskapsakademiet i Estland hadde i en årrekke fysikeren og matematikeren **Jüri Engelbrecht** (f. 1939) som leder. Han gikk fra lederstillingen tilbake til vanlig medlemsstatus på grunn av åremålsbestemmelse.

Nå er Engelbrecht i stedet blitt leder for ALLEA, dvs. alle Europas vitenskapsakademier (All European Academies). Det

skjedde på organisasjonens møte på kunst- og vitenskapsakademiet i Krakow, Polen i mars i år.

ALLEA har fungert siden 1994 som en sammenslutning av 53 vitenskapsakademier i 40 land. Blant annet skal ALLEA gi upartisk råd i vitenskapspolitiske saker og saker som gjelder vitenskapsmennenes ansvar. (ay 28.3.06)

Estlands nasjonaldag feiret i Oslo

Eesti keeled: Riho Sibul, Jaak Sooäär, Tuule Kann

Fotomontasje ved Else-Jannike Kuum

Estlands ambassade inviterte torsdag 23. februar til konsert og mottagelse i forbindelse med nasjonaldagen. Det estiske ensemblet Eesti Keeled spilte i Konserthusets lille sal som ble fylt med entusiaster.

Lørdag 25. februar inviterte Norsk-estisk forening til nasjonaldagsfeiring i Filmens hus i Oslo. På programmet stod filmen *August 1991* med regi av Ilmar Raag, produsert i Estland 2005. Med bortimot hundre frammøtte må foreningen si seg bra fornøyd med interessen.

Ingvald Godal som var i Tallinn disse begivenhetsrike augustdagene i 1991, holdt en innledning før filmen.

Etter filmforestillingen var det middag og sosialt samvær. Her ser vi Elena Jacobsen, Estlands ambassadør Juhan Haravee og Elvi Skovholt.

Estisk nasjonaldagsfeiring i Stavanger

Av Geir Tore Aamdal

Det har blitt en tradisjon å feire Estlands nasjonaldag 24. februar i Stavanger. I år åpnet Gala og Triin sitt hjem, og 25 estere fant veien til Hundvåg. Av praktiske grunner var selve feiringen flyttet til lørdag 25., men forberedelsene startet lenge før. Oppgavene ble fordelt: Vi laget kjøttboller, aspik og potetsalat, bakte kringle og kaker, kjøpte inn frukt og effekter, ryddet og hentet bord og stoler. Honorær konsul Maa-seide og Malthus AS var behjelpelig med å låne oss bord og stoler.

I år var det mange nye ansikter å se. Antallet estere i Stavangerområdet ser ut til å ha økt de siste årene, enten det er på grunn av arbeidsinnvandring gjennom EØS, eller fordi flere som har bodd her en stund har blitt kjent med den estiske klubben. Til sammen anslår vi tallet på estere i området til rundt 50 med stort og smått. Det er mange grunner til at esterne kommer hit.

Noen kommer som barnepassere, andre som gårdsarbeidere, bygningsarbeidere, Nato-ansatte eller studenter. Stadig flere finner seg en kjæreste her, etablerer seg og får barn.

Vi var spent på om det ville bli plass til alle, og det gikk akkurat. Men med så mye god mat som ble servert, var det vanskelig å reise seg igjen fra bordet. Utover kvelden ble det sunget mange sanger, noe som alltid skjer når estere samles i festlig lag.

Stavanger estiske forening arrangerer nasjonaldagsfeiringen for å samle esterne i området slik at de kan knytte kontakter og sammen holde i hevd estisk kultur med språk, sang og matlaging. I tillegg er det uformelle samlinger på en kafé i Stavanger første onsdag i måneden.

Informasjon om hva som skjer og bilder fra arrangementer legges ut på hjemmesiden:

<http://stavangerieestiklubi.50megs.com>

Estere samlet i Stavanger til feiring av nasjonaldagen.

(foto: G.T. Aamdal)

ESN-fastelavn

En gjeng estere på fastelavnsfeiring i Holmenkollen.

(foto: Maarika Wellnitz)

Det har vært en flott vinter i år og derfor passet det også fint med en fastelavnsfeiring. Den riktige datoen for fastelavn i Estland var tirsdag 28. februar, men Estisk Selskap bestemte seg for å feire fastelavn 11. mars i Holmenkollen. Det hadde vi også en god grunn til, for samme dag var det skirenn i Holmenkollen der også Kristina Šmigun deltok.

Vi samlet oss klokken 10 for å se på konkurransene og heie på Kristina. Til sammen ble vi vel omtrent 20 personer. Det var en blanding av fastboende, aupairjenter og

byggingsarbeidere. Også noen nordmenn var med.

Etterpå gikk vi videre til en akebakke for å ha det litt gøy. Vi hadde med oss varme drikker, hjemmebakke boller, appelsiner og sjokolade, og vi koste oss veldig. Været spilte heldigvis også med. Den som fikk den lengste sklien, fikk også en liten premie av ESN.

Om kvelden var det sammenkomst på Café Onkel Donald nede i byen for å fortsette det hyggelige samværet. (Maarika Wellnitz)

Overgangen til estisk skulespråk

Undervisningsminister **Mailis Reps** la i mars fram ein detaljert plan for korleis estisk skal innførast i dei russiske skulane. Frå og med hausten 2007 skal det for kvart skuleår koma inn eitt eller fleire estiske skulefag i 10. klasse i grunnskulen. Neste år byrjar det med faget estisk språk og lit-

teratur. Året etter held det fram med samfunnslære, som er viktig i samband med eksamen for å få statsborgarskap. Deretter følger kunsthistorie, geografi og til slutt historie.

Dette skuleåret er det 38 612 elevar i dei russiskspråkelege allmennskulane. Det utgjør om lag femteparten av samla elevtal i landet. (Postimees 10.3.06, olm)

Årets estlandsvenn

Av Turid Farbrege

På årsmøtet i Norsk-estisk forening vart **Kari Moen** frå Kviteseid heidra som Årets estlandsvenn 2005. Det var som vanleg ei stor oppleving for møtedeltakarane å høyre eit engasjert menneske fortelje om det kontaktskapande arbeidet sitt. Og ikkje berre høyre. Det var òg mykje å sjå, for Kari Moen viste fram estisk husflid av høg kvalitet og ein film om den kjende tekstilkunstnaren **Anu Raud** som har bygd opp eit heilt museum og husflidsenter i Heimtali ved Viljandi.

Kari Moen (71) var landhandlardotter frå Eggedal i Buskerud, som vart telemarking og bondekone då ho gifta seg med **Torjus Moen**, odelsgut frå Kviteseid, seinare heradsagronom òg. Ho var utdanna sjukepleiar, men la yrkesdrakta i ei kiste på buret og kledde seg til det nye arbeidet som grisekokk. Då dei tre borna – Anne, Knut Johannes og Gunnhild – voks til, kunne ho gå på buret etter drakta igjen. Det var bruk for sjukepleiarar på landet med. Og det har vore bruk for Kari Moen i mange samanhengar, ikkje minst i foreiningar og organisasjonar. Ho er eit overskotsmenneske som òg har sett ut over landegrensene.

– Eg oppdaga Estland i 1993, fortel Kari Moen. – Senterkvinnene i Noreg skulle då besøke partivenner i Tallinn-området. Turen vart ei stor oppleving, så eg ville gjerne bli betre kjend med landet og folket.

Høvet baud seg snart, for i 1995 vart Kari vald inn i Internasjonalt utval i Noregs Bondekvinnelag (NBK). Dei hadde hausten 1993 vore med på å få i gang igjen Tartumaa bygdekvinne­lag med 17 lokallag. Alt i 1996 inviterte NBK bygdekvinner frå Tartumaa til Telemark på studietur så dei kunne sjå korleis den norske organisasjonen arbeider. Etablering av kvinnearbeidsplassar var eit anna tema, men største delen av studieturen var kulturutveksling. Kari Moen administrerte og koordinerte.

Med dugnad og andre metodar fekk ho sving på store delar av Telemark. Ho fann privat innkvartering for 48 estiske bygdekvinner, ordna med mat og sette opp kulturprogram som mellom anna omfatta museumsbesøk.

Typisk for verksemda til Kari var den vekta ho la på tradisjonane. Gjestene fekk for det meste servert heimelaga ekte norsk mat som bygdekvinne­ne stod for rundt om i lokallaga. Og ei anna side ved Kari: Ho fekk både staten, kommunane, næringslivet og kulturinstitusjonane til å skjønne kor viktig dette besøket var. Alle ville dei delta! Fem ordførarar troppa opp og tykte det var ei stor ære å få treffe estarane.

Og omtanken for dei svake: Det var lagt inn besøk på alders- og sjukeheimar der dei estiske kvinnene song for dei gamle. Dette var populært for begge partar. – Eg likar så godt å snakke med gamle folk og høyre dei fortelje! forklarar Kari.

Og naturgleda: – Siste dagen kørde vi til Tuddal som ligg tett opp til Gaustatoppen, høgste fjellet i Telemark. Under Gaustatoppen rasta vi og koste oss med nistepakke og kaffi på termos. Her i Tuddal besøkte vi ein gamal gard som driv med gardsturisme der vi slappa av i graset, fortel Kari. Men dagsprogrammet var ikkje fullt med det:

– Det var òg lagt inn besøk i Eidsborg og Heddal stavkyrkje og den rose­måla trekyrkja i Tuddal. Om kvelden var det stor open kulturkveld på samfunnshuset. Salen var fullsett då dei estiske kvinnene kom i fine bunader og song og dansa for oss.

I 1997 fekk telemarkingane invitasjon til gjenbesøk i Tartumaa, og Kari tok på seg å vere reiselei­ar for gruppa på 21 personar. – Vi hadde Kaarina Ritson som tolk, så det var ingen problem med språket, forsikrar Kari som framleis har besøket i klart minne. Og vi greier knapt å notere etter kvart som det strøym­er på. Og den straumen, det er Kari det òg:

– Dagane gjekk fort med besøk i lokallaga, Vi var imponert over kor dyktige laga var. Dei trong nok ikkje til Noreg for å lære noko. Dei fleste hadde eigne lagsrom der dei kunne møtast. Dei hadde laga utstillingar som presentasjon av det dei arbeide med. Vi besøkte gjerne to lag om føremiddagen. Ordførarane møtte og helsa, og om kveldane var det festmøte med song og dans. Då kledde vi oss i bunadene våre.

– Vi var i Tartu by ein heil dag, besøkte nasjonalmuseet, gjekk rundt i den gamle fine parken, på Rådhusplassen og Universitetet, Vi besøkte også Landbruksmuseet i Ülenurme før vi reiste til kvinnestemnet i Lullemäe. Det var ei fin oppleving av fellesskap sjølv om vi ikkje forsto språket. Også her var det ei fin husflidsutstilling, spesielt halmarbeida var kjempefine. Vi var på sundagsgudstenesta i ei nybygd kyrkje, og vi fekk sjå ei gamal nedsliten ortodoks kyrkje. Sundag ettermiddag koste vi oss

med grillfest i Karula naturpark. Estarane tek godt vare på naturområda sine.

– Dei tre siste dagane var vi på tur. Vi besøkte Jakobsens bondemuseum i Kurgja, der fekk vi smake Kana styrkedrikk. Vi kjørte vidare til Viljandi og Pärnu. Mot kvelden tok vi ferja over til Muhu-øya, Her overnatta vi på Vanatoa pensjonat. Etter ein god sauna var det festkveld der alle aldersgrupper bidrog med sitt: ungdomskor, mannskor, ei som spela på kantele, og gamle bygdekvinner som song og dansa.

– Etter at dei hadde servert tradisjonskaldtbord, dansa og song vi etter ein flott musikkvartett. Vi fekk sjå innom bygdemuseet med gamle fine broderi, rose- og blomstersaum. Dagen etter var det dagstur til Saaremaa, med omvising på slottet i Kuresaare, der det var ei utstilling av gamle bunader frå Muhu og Saaremaa. Siste dagen stoppa vi i Haapsalu. Dei fleste skaffa seg haapsalusjal og sat på Tsajkovskij-benken.

Kari Moen, Årets estlandsvenn, fekk diplom og blomar av formannen i Norsk-estisk forening, Else-Jannike Kuum.

(foto: Berge)

– I juli 1999 kom ei lita gruppe på 11 personar som gjester til heimen vår. Vi kjørte med dei rundt i fylket. Det var mellom anna tur til gruvene på Åmdals Verk, båttur på Telemarkskanalen og tur til Gaustatoppen. Torjus gjekk til topps 1883 m o.h. med tre esterar.

Olsokkvelden kledde dei estiske kvinnene seg i bunader og bidrog på kulturprogrammet med songar dei syng når barn kjem til verda. På museet var det utstilling om gamle klede og skikkar om barneføds-lar og barnedåp. Her var det mange fram-møtte og til slutt blei det servert barsels-graut. Skikken å gå med graut til den ny-bakte mora var også brukt i Estland.

– I år 2000 organiserte mannen min og eg det slik at ei kvinneleg songgruppe frå Salme på Saaremaa og ei dansegruppe frå Muhu kom til Dyrsku'n i Seljord. Det er ei stor husdyr- og landbruksmesse med ca. 70 000 besøkande. Estarane underheldt både på hovudscena og blant folket ute på plassen, fortel Kari. – Gjestene stilte ut og selde estisk husflid i utstillingshallen. Ja, vi har kvart år sidan 1998 dessutan hatt fem kvin-

ner frå Tartumaa som har budd hos oss når dei har seld husflidsvarer på Dyrsku'n.

Kari og Torjus har etter kvart besøkt mange stader i Estland, privat og med grup-per. Dei var kjentfolk for ei dansegruppe frå Gudbrandsdalen til Võru internasjonale dansefestival i 1999. Kari har vore reise-leiar for ei familiegruppe frå Åmdals Verk i Telemark. Folket der har sterke venskaps-band med folk på Muhu og Saaremaa. Vi-dare har Kari vore reiseleiar for tur med Te-lemark Husflidslag til Tallinn, Pärnu, Heimtali, Viljandi, Võru, Värska, Haapsalu og Paldiski. Sameleis stod ho for opplegget og var reiseleiar for den turen Telemark Bygdekvinnelag hadde i 2005 til Tallinn, Pärnu, Võru, Setumaa, Pühajärve, Tartu, Alatskivi, Kalkja, Kalaste, Rakvere, Valas-te, Ontika, Käsmu, Sagadi og Kolga.

– Vi har blitt godt kjent i Estland, har mange vener der, fine minne og gode kul-turopplevingar, blir den smålåtte oppsum-meringa. Interesserte kan kontakte Kari Moen direkte om dei vil ha hjelp til å arran-gere tur til Estland, tlf. 35 05 31 23, mobiltlf. 91 88 83 26.

fra siste side Lennart Meri

Han var aktiv i Folkefronten og Fornminne-foreningen i 80-åra. Folkeminneforeningen var den første organisasjonen dannet av folket selv, og ikke ovenfra etter partipåbud eller parti-initiativ. Det ble likefram en mote å samle minner, alt mulig som gav esterne historien tilbake, blant annet minner fra leirlivet i Sibir der tusenvis av estere hadde tilbrakt en periode av livet. Gamle estiske flagg ble gravd fram. Støtter og statuer fra frihetskriegen dukket plutselig opp igjen etter lang tid på ukjent (les: hemmelig) sted.

Allerede år før Estland gjenvant selvstendigheten la Meri grunnen til estisk utenrikstjeneste med Eesti Instituut (Estisk institutt) som har vært virksom siden 1988. Fra dette gikk det utløpere til flere land. Viktig, for ikke å si dramatisk viktig, skulle Estisk institutt i Finland bli. Det ble oppret-tet i Helsingfors i lokalene til den finsk-

estiske vennskapsforeningen, Tuglas-seura, adresse Mariegatan 8.

Meri hadde sin beste tid om kvelden og natta. Når Europa gikk til sengs, fortsatte Meri bare mer intenst, for Amerika var våkent. Han fugte med på radioen og tok telefonisk kontakt når det var ønskelig eller nødvendig. Tidlig i 1990-årene fikk han og hans nærmeste medarbeidere fire nmt-tele-foner i presang av en venn i Finland. Det finske undervisningsdepartementet betalte i flere år telefonregningene. Telefonen gjorde det mulig for Meri å holde åpen linje 24 timer i døgnet.

Meri ble mens han levde egentlig aldri populær ute i folket. Ved det første presi-dentalvalget i 1992 skulle folket få lov til å delta, men hvis ingen kandidat oppnådde halvparten av stemmene, skulle nasjonal-forsamlingen avgjøre. **Arnold Rüütel** fikk om lag 42 %, og parlamentet valgte Lennart

Lennart og Helle Meri tok i 1998 imot kong Harald og dronning Sonja på offisielt statsbesøk.

(foto: presidentens kontor)

Meri som hadde fått i underkant av 30 %. Fire år seinere var reglene endret. Først skulle nasjonalforsamlingen forsøke å utpeke en person til embetet, men da ingen fikk nødvendig majoritet, gikk avgjørelsen til en valgmannsforsamling. Der var det i 1996 en ydmykende drakamp før Meri ble gjenvalgt.

Da Meri tok fatt som nyvalgt president i 1992, uttalte han at han skulle forandre rekkefølgen av tidsformene. Heretter skulle det være nåtid og framtid. Underforstått hadde esterne inntil da vært altfor opphengt i historie og fortid. Det var nødvendig å nedprioritere det som hadde vært, ta fatt på dagens oppgaver og rette blikket framover.

Ifølge estisk lov har presidenten liten makt. Han skal i prinsippet godkjenne alle lover, men har bare utsettende veto. Når samme lov blir forelagt ham for tredje gang, har han ikke annet å gjøre enn å underskrive. Som den første på posten satte Meri presedens for mye av presidentens virksomhet. Han kom ofte i strid med nasjonalforsamlingen fordi han avviste lover som han mente var i konflikt med grunnloven, eller som var altfor kortsiktige i opplegget. Lover skal gjelde lenger enn en regjering sitter ved makten. Flere ganger trenerte Meri utnevnelser av høye embetsmenn. Berømt er begrunnelsen da han holdt tilbake godkjenningen av ny riksadvokat: – Jeg kjenner ham ikke!

Av estisk presse fikk Meri tittelen "Snill gutt" i 1998. Tittelen blir gitt til en som er imøtekommende overfor representantene for pressen, og står ikke for en karakteristikk som andre ville skrevet under på. Kampen på hjemmefronten kunne være seig og iblant få bisarre trekk. Meri så seg som en oppdrager som skulle lose Estland til en respektert plass blant verdens nasjoner. Da måtte tingene være i orden hjemme.

I minnetalen karakteriserte forfatteren **Jaan Kross** kollegaen som lykkemann og visjonær. Etter den første frihetsrusen har esterne måtte se at det er mange misforhold også i det selvstendige Estland, og de har spurt seg selv: Var det dette vi kjempet for?

Dagens realiteter når ikke opp til drømmen, en drøm som hadde den tydeligste eksponenten i Lennart Meri. "*Sinu riik tulgu!*" (Komme ditt rike!) skrev avisa *Õhtuleht* da han var død, en klar innrømmelse av at Estland fortsatt bare er på vei og at folket fortsatt har noe å strekke seg etter.

Språkmektig og intelligent hadde Lennart Meri sin store styrke på bortebane i kontaktene med verdens statsoverhoder som han sjarmerte både i øst og vest. Vi kan vanskelig forestille oss at noen annet kunne ha beveget **Boris Jeltsin** til å trekke de russiske militære styrkene ut av Estland i 1995. Dette oppnådde Meri i samtaler med sin kollega under et besøk i Moskva. Det var en av mange situasjoner der Meri

ganske kraftig utvidet grensene for presidentens virksomhet.

Den franske ukeavisa *La Vie* valgte 1998 Lennart Meri til Årets europeer, og prisen ble overrakt av **Jacques Chirac**. På besøk i Frankrike gjorde Meri inntrykk på tilhørerne da han avviste oppfatningen om Estland som et lite land. Et land som åpner seg mot havet, er aldri lite, erklærte han.

Meri var en utålmodig, for ikke å si krakilsk venter, alt måtte skje når det passet ham. Han hadde et "stort ego" het det overbærende i en kommentar fra vennen **Rein Veidemann** da ekspresidenten var død.

Selv var Meri berømt, eller beryktet, for alltid å komme for seint, overalt. – Protokoll har aldri sjenert meg, skal han ha uttalt. – Hvis den er i veien, stiger jeg over: *Le protocole, c'est moi!*

Spesielt hadde Meri et nært forhold til naboene i nord. Noen måneder i 1992 rakk han også å arbeide som Estlands ambassadør til Finland og styrket både private og offisielle bånd. Finland har på sin side trykket ham til sitt bryst. I begravelsen møtte det en stor kontingent finner, og i spissen for disse tre presidenter – **Tarja Halonen**, **Mauno Koivisto** og **Martti Ahtisaari**.

Oppbudet av presidenten ved den siste avskjeden ble supplert av **Vaira Vike-Freiberga** fra Latvia og **Valdas Adamkus** fra Litauen. Norge var representert av **Thorvald Stoltenberg** som kjente Meri fra sin tid som norsk utenriksminister, og Norges ambassadør til Estland, **Stein Vegard Hagen**. Danmark med **Uffe Ellemann-Jensen** og Sverige med blant andre **Carl Bildt**, var representert på samme nivå som Norge.

Høsten 2004 kjøpte Meri seg motorbåt i Finland. Det var en gammel drøm som dermed ble realisert. Men turen over Finskevika til havna hjemme på Kabelineeme var ikke bare den første, den ble også den siste turen med den nye båten. Båten fikk skade i det harde været, og da den var reparert i 2005, strakk ikke lenger kreftene til for bâteieren. Faren, Georg Meri, hadde drømt om å eie en båt, med den kunne han

om nødvendig ha flyktet over havet med familien. Men å eie en båt var altfor risikabelt i sovjetperioden.

Lennart Meri gikk i årtier svanger med en idé som gikk ut på å skrive et omfattende verk og å lage en film om båtens historie og vannveienes betydning som ferdselsårer for kultur. Det var en av tankene som skulle åpne dører, gi muligheter for å reise, komme ut, skaffe både Estland og ham selv større plass. Det plaget ham ikke så mye siden å oppgi denne planen, for han kom ut i åpnere farvann på andre måter som aktør i Estlands historie.

Som ekspresident planla Lennart Meri å skrive memoarene sine. Han samlet materiale og skrev, men begivenhetene hjemme i Estland og ute i verden tok tid og krefter så memoarene ble skjøvet ut i periferien. På slutten var han blant annet svært opptatt av det russisk-tyske gassrøret som skal legges på havbunnen gjennom Finskebukta og Østersjøen. Meri og mange med ham så igjen Baltikum være i ferd med å bli en ubetydelig brikke i stormaktspillet. Det har aldri ført noe godt med seg for de små randstatene når Tyskland og Russland inngår avtaler med hverandre.

Men så tok kreftene slutt. Meri ble sein-sommeren 2005 operert for en hjernesvulst. Da den viste seg å være ondartet, avsto Meri å gjennomgå nye operasjoner. Om høsten gjorde han en reise til Finland som alltid hadde betydd så mye for ham. Han besøkte gamle venner, og viktige steder. Han oppsøkte også Mariagatan 8 i Helsingfors som hadde fungert som Estlands utenriksdepartement de minnerike dagene i august 1991 fordi utenriksminister Meri befant seg der. Da kuppforsøket i Moskva gav Estland muligheten til å gjenopprette selvstendigheten, rekvirerte Meri en svart limousin med sjåfør, fikk påsatt et estisk flagg, steg inn i baksetet og satte seg til rette for å dra fra ambassade til ambassade i Helsingfors med anmodning til nasjonene om anerkjennelse av Estland som suveren stat igjen.

Og så kommer det berømte sitatet som

alltid vil leve etter ham: "Jeg trykket meg inn i hjørnet av bilen og følte hvilken lykke det er å oppleve sitt livs lykkeligste øyeblikk enda før øyeblikket er over ..." Nå, 15 år seinere kom Meri tilbake til Mariegatan 8, der alt hadde begynt. Bilen stanset foran bygningen, men han steg ikke ut.

De siste månedene tilbrakte Meri på Magdalena sjukehus i Tallinn, der han også

døde om morgennen 14. mars.

Sammen med meldingen om Meris død offentliggjorde familien en oppfordring til esterne om å la alt gå som planlagt uten avlysninger av arrangementer osv. Denne dagen er nemlig institusjonalisert som emakeelepæv (= morsmålsdagen). Meri er borte, men Estland, kulturen og språket lever videre.

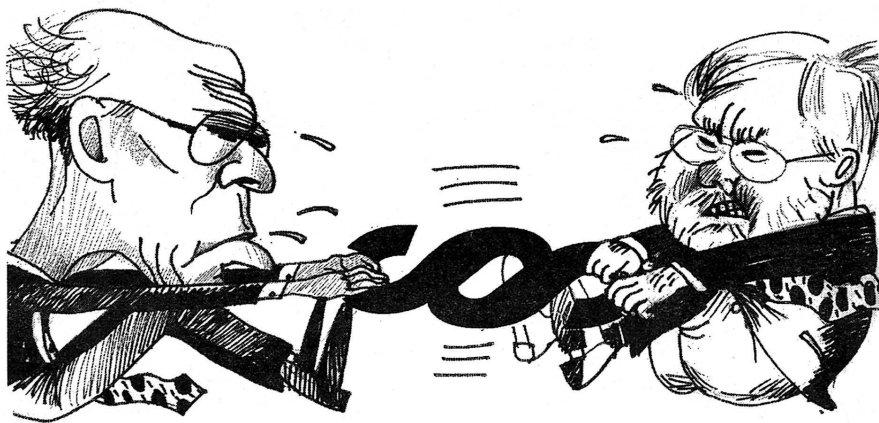
Legenden Lennart Meri

Det heter om noen at de er en levende legende. En slik mann var **Lennart Meri** (1929–2006), og etter sin død blir han dag for dag enda mer en mytisk person. Den eksentriske atferden gir blant annet stoff til talløse anekdoter. Allerede har det for folk flest lite å si om historiene er sanne og situatene bokstavriktige. Hovedsaken er at det kunne vært så, Meri kunne ha gjort eller sagt dette. Ikke desto mindre må vi regne med at det etter hvert dukker opp en eller flere skriftlærte som mener seg å forvalte de riktige tolkningene og dermed sannheten. Det ble utgitt flere bøker om ham mens han var i live. Nå når han er død, kommer det til å bli virkelig fart på bokskriverne.

En klassiker er historien om pressekonferansen på flyplassen ved ankomsten fra

Japan en gang. Meri inviterte korrespondentene inn på toalettet for å vise at det var i en elendig forfatning og en skam for landet. Demonstrasjonen førte til en generell heving av toalettkulturen på offentlige steder i hele Estland.

Som utenriksminister besøkte Meri USA. Den amerikanske kollegaen, **James Baker**, forsikret at i vestibylen i utenriksdepartementet hadde det estiske flagget i alle disse årene hatt en plass blant flaggene til de andre nasjonene. Utenriksminister Meri takket for informasjonen, men bemerket at dessverre hadde nok ingen vind blåst gjennom vestibylen. På samme reise traff han **George Bush** den eldre, og de kom inn på sportsfiske. Meri tok kulepennen sin og satte et kryss på presidentens globus ved

*President Lennart Meri og statsminister Mart Laar strides om riktig fortolkning av loven.
(Postimees 11.1.1994)*

Kamtsjatka, der han mente de beste fiskeplassane i Sibir var å finne.

Uttrykksmåten til Lennart Meri var ofte så kryptisk at den åpnet for ulike tolkninger. Andre utsagn var igjen svært så tydelige, selv om de ikke var direkte.

Da kulturmedarbeideren fra en norsk avis i 1984 gjorde en reportasjereise til Tallinn og hadde Meri som veiviser noen timer, stilte han spørsmål om hvordan forfatteren **Jaak Kross** ble oppfattet av sine landsmenn. Kross holdt jo en lav profil og hadde ikke akkurat gjort seg bemerket som en opprører mot regimet. Meri feide bort all mulig tvil med den lakoniske konstateringen: "*In order to resist, you must exist!*"

Etter kuppforsøket i Moskva i august 1991 ble utenriksminister Meri spurt om hvordan han mente dette ville gå. Svaret var et motspørsmål: "Har du noen gang møtt en general som kan melke ei ku?"

Allerede før Sovjetunionens sammenbrudd så utviklingen ut til å gå i en bestemt retning. Mange jublet over det de oppfattet som kommunismens undergang. Lennart Meri uttalte i en tale i Bonn: "Alle snakker om kommunismens død, men ingen har sett liket."

Straks **Olav Haraldssønn** var falt på Stiklestad ble det klart at han var hellig, for det begynte å skje under knyttet til ham. Samme prosess er i gang for Meris del. Han døde 14. mars på sekstiårsdagen til sin andre kone, **Helle Meri**. Den dagen var takk være **Meinhard Laks**, en lærer fra Rakvere, ti år tidligere innstiftet som morsmålsdag, og fra 1999 av er den offentlig flaggdag. Datoen var valgt fordi det var fødselsdagen til **Kristjan Jaak Peterson** (1801–22), den estiske litteraturens far. Men plutselig "visste" de fleste esterne at dagen var innstifta av den store og allsidige Lennart Meri som hadde hatt omtanke for alt og alle.

Alle som på ett eller annet tidspunkt har hatt det aller minste med Meri å gjøre, tar nå på seg en viktig mine. De har nesten vært i berøring med det hellige. Snart blir vel Meri i mytene like mektig som **Josef Stalin**. Da sovjetdiktatoren døde 5. mars 1953 løp Meri forresten av gårde med sin Regina og registrerte ekteskapet så denne datoen alltid skulle bli bevart i minnet som en stor glede. En annen gledesdag opplevde han 10. november 1982. Da spilte radioen sørgemusikk helt fra morgenen av: Et sikkert tegn på at **Leonid Bresjnev** var død. (jl)

Med Lennart Meri som rådgivar

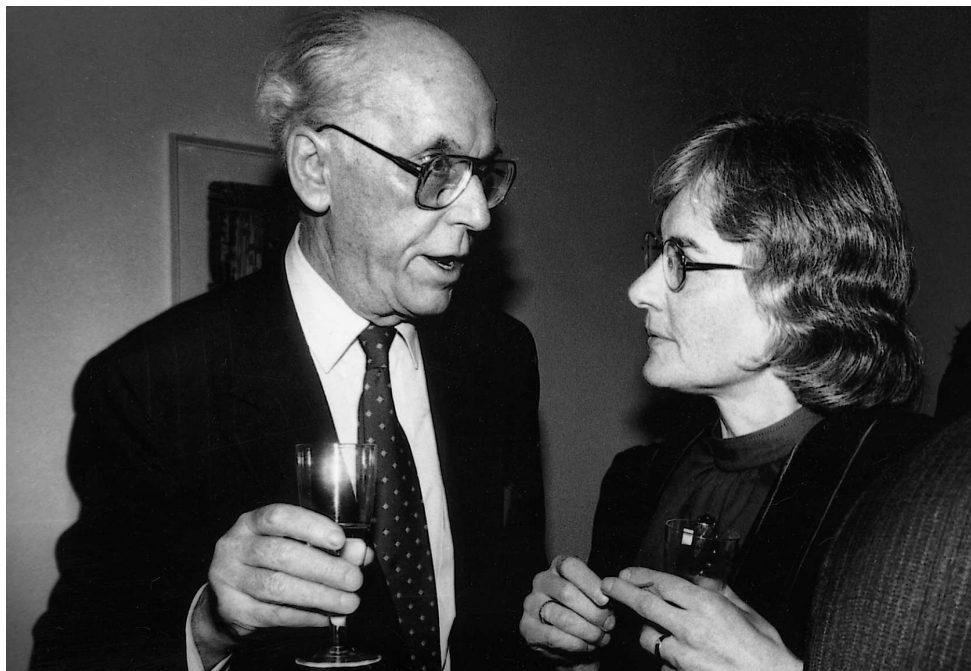
Av Turid Farbregd

Første gongen eg vitja Estland var i november 1979. Eg hadde då budd ni år i Helsingfors og drog til Tallinn med ei gruppe lærarar som skulle spela vennskapskamp i volleyball mot estiske lærarar. Opplevinga av Estland som ein stor konsentrasjonsleir der væpna russarar vakta på innbyggjarane, vart for meg vendepunktet i livet. Er det ingenting me kan gjera? var spørsmålet eg stilte meg. I alle fall ville eg læra meg språket for å bli betre i stand til å formidla noko av det estiske til omverda. Eit språk lærer ein best der det blir snakka, så for å læra estisk måtte eg til Estland.

Første møtet mitt med **Lennart Meri** var

i 1980, og det skjedde takk vere den finske omsetjaren **Eva Lille**. Ho hadde sett om bøker av Meri til finsk og kjende han godt. Han var på den tida sekretær i forfattarforeininga med utanlandssaker som ansvarsområde, og Eva Lille meinte at han kunne ha tankar om korleis eg kunne få visum til den sosialistiske sovjetrepublikken Estland. Det ville sikkert ikkje bli lett for ein person frå natoland som dessutan hadde budd eit år i USA og vore to gonger i Kina.

Førebuingane til estlandsopphaldet byrja alt i 1980. Mellom anna melde eg meg inn i Vennskapssambandet Norge-Sovjet og tinga kommunistavisa *Friheten* samtidig som eg sa opp abonnement på aviser med

Dåverande utanriksminister Lennart Meri og lektor Turid Farbrege på opninga av dei nye lokala til den norske ambassaden i Tallinn 2. april 1992. (foto: Kalju Suur)

kristisk haldning til Sovjet. Det gjekk brev til ulike instansar som kunne påverka saka i positiv lei, og eg prøvde å sjarmera folk som kunne uttala seg positivt om meg der det trongst. Etter råd frå Lennart Meri snakka eg mellom anna med syskenbarnet hans i Tallinn, **Arnold Meri**, som hadde vore så aktiv kommunist at han hadde gjort seg fortent til utmerkinga Helt av Sovjetunionen.

Sovjetregimet kjende ikkje til slikt som privatpersonar. Eg måtte ha ein organisasjon i ryggen. Heldigvis var eg medlem i Norsk oversetterforening på grunnlag av to bøker sette om frå finsk. Dette var den norske organisasjonen ein kunne sjå som naturleg i denne samanhengen. Men problemet mine var nokså framande for dei som sat i Oslo og styrde dei norske omsetjarane. Ikkje hadde dei kapasitet heller til å engasjere seg i ei så perifer sak.

I praksis vart arbeidet for visum ført på den måten at Lennart Meri gav retningslin-

er og delvis dikterte brev frå foreininga i Noreg til forfattarforeinga i Moskva med oppmoding om å la søsterforeinga i Tallinn ta imot ein norsk omsetjar som ville lære språket i sovjetrepublikken Estland for å formidla sovjetestisk litteratur. Brevteksten sette eg opp på engelsk og sende han til Oslo der alt vart ført over på brevpapiret til omsetjarforeinga og postlagt til Moskva.

Våren 1981 leverte eg visumsøknad på sovjetkonsulatet i Helsingfors. Eg søkte om eit opphald på seks månader i Estland med byrjing frå september same året. Samtidig ordna eg meg med permisjon utan lønn frå lærarstillinga heile studieåret 1981–82. Den lange permisjonen kom godt med, for det tok ni månader før det kom svar på visumsøknaden. Eg kunne innleia opphaldet i Tallinn i februar 1982! Kva som vart avgjerande, er vanskeleg å seia, men sannsynlegvis ville det ikkje blitt noko opphald i Sovjet-Estland utan kloke råd frå Lennart Meri. ■

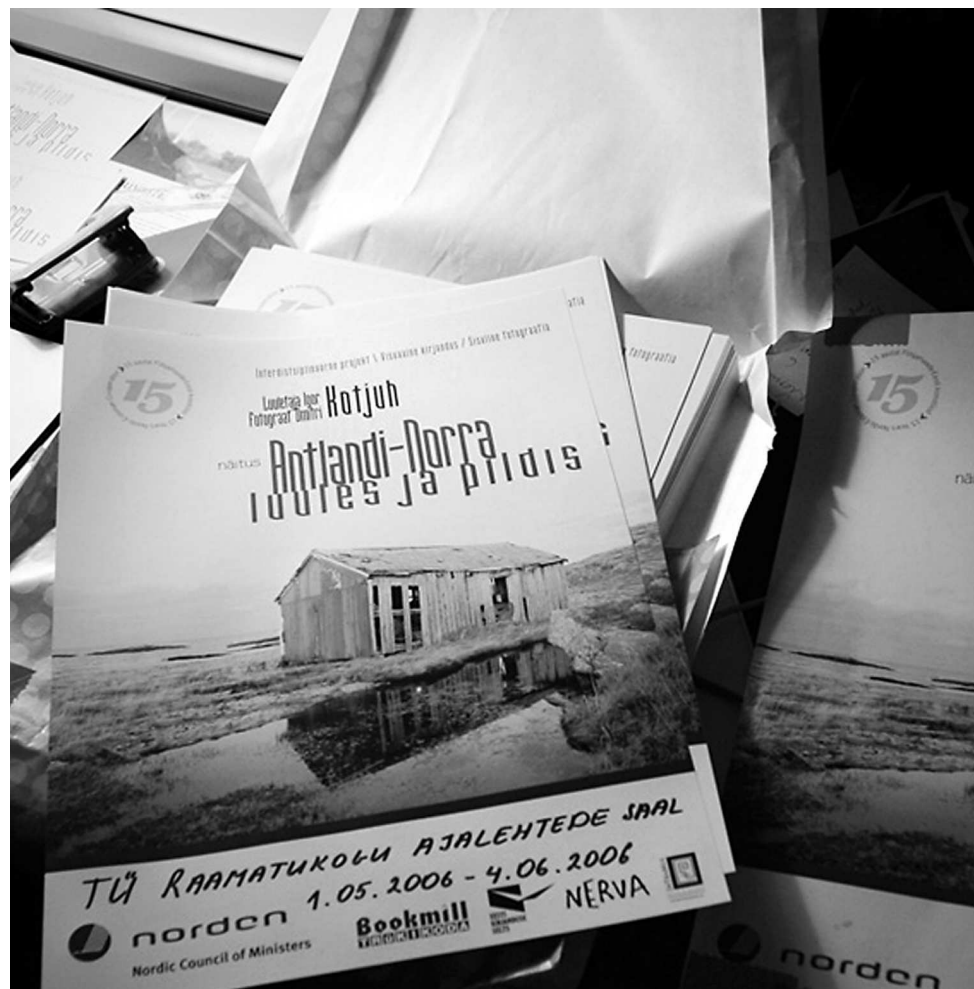
Atlanterhavs-Noreg i dikt og bilete på utstilling i Estland

Av Øyvind Rangøy

Frå august til desember 2005 var brørne **Igor** og **Dmitri Kotjuh** frå Võru i Estland på arbeid i fiskeindustrien på Averøy. Der gjorde dei to filologistudentane meir enn å sløye laks. Medan Igor skreiv dikt om det han såg og opplevde av nordmørskysten, tok Dmitri bilete av det same.

Resultatet vart det dei kallar ei interdisi-

plinær utstilling, med både fotografisk og litterær framstilling. Utstillinga er sponsa av mellom anna Nordisk ministerråd og kunstnaren Nerva, og universitetsbiblioteket i Tartu har lånt lokale. I første omgang er utstillinga ute i avissalen ved universitetsbiblioteket frå 1. mai til 4. juni. Etter dette er det tanken å stille ut bileta og dikta i Tallinn, Narva og Pärnu. (29.4.06)

BØKER

Suzanne Stiver Lie, Lynda Malik, Ilvi Jõe-Cannon, Rutt Hinrikus (eds.): *Carrying Linda's Stones. An Anthology of Estonian Women's Life stories*. Tallinn University Press. Tallinn 2006.

Først boktittelen: Linda er navnet på kona til Kalev, og disse to er foreldrene til Kalevipoeg, helten i Estlands nasjonalepos med samme navn. Kalev dør og Linda sørger over ham, hun bærer stein i forkleet som hun skal legge på grava hans, men børa er tung og steinene faller ut. Sagnet forteller at hun setter seg på en stein og gråter. Tårene blir til vannet Ülemiste, som mange sikkert har sett ute ved flyplassen i Tallinn. Steinen kan en også se ute i vannet. Den heter Lindasteinen. Linda kan stå som et symbol på den tunge skjebnen til en stor del av Estlands kvinner. De har gjennom århundrer måttet sørge over sine menn og bære tunge byrder, fysisk som psykisk.

Etter at Estland fikk selvstendigheten tilbake er det igjen lov å minnes. Esterne er i ferd med å ta tilbake historien som sovjeterne nektet dem. Det går for seg et omfattende innsamlings- og redigeringsarbeid. Flere bøker er utgitt, mest omfattende er: *Eesti rahva elulood I-III*. (Det estiske folkets livshistorier) Tallinn 2000–03 som inneholder 150 berettelser. Serien er redigert av **Rutt Hinrikus** som ikke ser bort fra at det etter hvert kommer et par bind til. Om vi ikke misunner esterne deres lidelser, så kan vi nesten misunne dem disse fascinerende historiebøkene. Heldigvis er noen av beretelsene oversatt og gjort tilgjengelige for et større publikum. Boka *Carrying Linda's*

Stones inneholder 15 berettelser skrevet av estiske kvinner som opplevde annen verdenskrig med okkupasjon, deportasjon, eksil, og frigjøringen etterpå. Erfaringene deres er analysert i et sosiologisk og kjønnteoretisk perspektiv. Estland er representativt for de sosiale prosessene i Baltikum så vel som ellers i Øst-Europa i denne perioden. Boka presenterer og tyder historiske og kulturelle trekk som vil være av interesse både for spesielt interesserte og for den alminnelige leseren.

Idet Estlands-nytt går i trykken er boka enda ikke utgitt, men etter planen vil den være å finne på bokhandlerdisken i løpet av sommeren, så vær på utkikk! Den som vil ha flere opplysninger eller kanskje bestille boka, kan kontakte Estonian Women's Studies and Resource Centre, tlf. og faks: +372-640-9173, e-post: enut@enut.ee.

Gunn Sandvig – Evy Jørgensen – Mia Elise Sandvig: *Nisse-Per søker Lykken. – Nisse-Per Öinne otsimas*. Tallinn 2005. 32 sider, 21 x 27,5 cm.

Vi minner her igjen om denne boka som vi hadde omtale av i forrige nummer. Noen sider av den finner du på

<http://www.umb.no/noragric/Nisse-Per/>. Prisen er ca. 60–80 kroner, norske kroner i Norge og estiske i Estland. Du kan bestille boka direkte per telefon eller e-post hos Gunn Sandvig (+ 47 95 8195 85, sarsandv@online.no) eller Evy Jørgensen (evy.jorgensen@umb.no) eller Laur Hiob (+372 5014795, laur.hiob@ttu.ee).

Estisk verdensatlas i verdensklasse

Av Kerkko Hakulinen

Denne artikkelen tar opp kartsituasjonen for Estland i sovjetperioden og de første selvstendighetsåra fram til det store verdensatlaset som ble utgitt i fjor: *Suur maailma atlas. Eesti Entsüklopeedia kaardiköide*. 285 sider. Tallinn 2005.

I Sovjetunionen var kart ømtålelige dokumenter. Makthaverne delte dem i fire kategorier: offentlige kart, øvrighetskart, hemmelige kart og ekstra hemmelige kart. Inndelingen var basert på nøyaktigheten og var delvis avhengig av målestokk. I 1950-åra var f.eks. bare de kartene offentlige som hadde en målestokk på 1: 600 000, men seinere kunne kart ned til 1: 2 500 000 bli ansett som altfor nøyaktige. I 60-åra begynte utgivelsen av kart der det var gjort endringer i strandlinjer og gradteigsnett, og i 70-åra utviklet Sovjet under ledelse av kartografen **G. A. Ginzburg** en spesiell kart-projeksjon som forvrengte spatiale forhold. I februar 1963 ble det vedtatt en lov om hemmelighold av stedskunnskap, og den gjaldt først og fremst bruken av kart.

Farlige kart ble også ødelagt. Så seint som i 1973 ble det ødelagt tusenvis av kart på universitetet i Tartu. I et avlåst rom på geografisk institutt ble det oppbevart kart som hadde unngått ødeleggelse, men som var hemmelige. Bare personer med spesiell tillatelse (på russisk *dopusk*) til å komme i berøring med hemmeligstemplete trykksaker, hadde adgang til rommet. Døra ble åpnet av en person som hadde avgitt pålitelighetsløfte – vanligvis bibliotekaren. Denne ble i sin tur overvåket av en høy sensurmyndighet, den russisktalende sjefen for universitetets spesialavdeling.

På kongressen til den internasjonale geografunionen IGU i Moskva 1976, fikk den estiske geomorfologen **Ivar Arold** bare presentere tegnforklaringene for de utenlandske kollegaene, ikke selve karta som han hadde utarbeidd over de geomorfo-

giske forholdene i Estland. Og da det ble arrangert en båttur for kongressdeltakerne fra Rostov til Kazan, hadde noen av utlendningene bedre kart med seg enn sovjeterne. Disse karta var heller ikke særlig detaljerte, det var amerikanske satelittkart i målestokk 1: 500 000. Og selv disse var ikke til særlig glede, for skipet passerte de interessante stedene om natta og lå stort sett for anker om dagen på et ubebodd sted der deltakerne spilte volleyball. **Lennart Meri** som seinere ble Estlands president, fortalte engang artikkelforfatteren at manglende sjøkart var et problem for sovjeterne selv også. Sovjetiske kapteiner hadde for vane i første utenlandshavn å ta peiling på en kartbutikk. Når skipet vendte tilbake til Sovjet, ble gjerne disse karta beslaglagt av grensekontrollen ved ankomsten. Da oppløsningen av Sovjet begynte, ble loven om hemmelighold av stedskunnskap avskaffet 1987–88.

I desember 1990 da Sovjetunionen allerede knaket i sammenføyningene, ble aksjeselskapet AS Regio dannet i Tartu med kartproduksjon som formål. Dette skulle bli en viktig nasjonal kartanstalt som har gitt ut gode terreng-, vei-, og temakart.

Når det gjelder atlas, hadde esterne produsert et temakarthefte på 28 sider, på russisk i 1978, og på estisk i 1979 med tittelen *Eesti NSV atlas* (Atlas over den sosialistiske sovjetrepublikken Estland). I 1989 gav esterne ut et verdensatlas: *ENE kaardid*

som et tillegg til konversasjonsleksikonet som til da hadde kommet med de fire første binda. Da Sovjet ble oppløst, gav finnene kartografisk utviklingshjelp i form av et skoleatlas basert på materiale fra George Philip Ltd og utgitt på Otava forlag. Dette fikk en estisk versjon: *Kooliatlas* (Skoleatlas, 1995). Noen år seinere ble dette avløst av *Maaailma atlas* (Verdensatlas, 2000) som bygde på latvisk materiale. Estland og hele Baltikum har hatt nytte av at et stort sovjetisk kartverk var plassert i Riga, som selv har lange karttradisjoner. I sovjetperioden produserte kartverket både militærkart med stor nøyaktighet og enklere oversiktskart for allmenheten. Dette kartverket overtok latvierne og gjorde det til et internasjonalt sett velrenommert kartforlag med navnet Jāņa sēta.

Estisk kartografi nådde en milepæl i 2005 med utgivelsen av *Suur maaailma atlas. Eesti Entsüklopeedia kaardikõide*

(Stort verdensatlas, kartbind til Estisk konversasjonsleksikon). Formatet er 32,5 x 22,5 cm og sidetallet 285. Atlaset bygger på latvisk underlagsmateriale som av en redaksjon på 26 personer under ledelse av økonomigeograf **Hardo Aasmäe** er bearbeidet for den estiske utgaven. Språkforskeren **Peeter Päll** og geografen **Ott Kurs** har hatt hovedansvaret for navneformene på karta. Utgiveren er spesielt stolt av registrert som gjør atlasen til en integrert del av leksikonet på en måte verden aldri før har sett.

Kerkko Hakulinen er pensjonert finsk geograf. Artikkelen er sterkt forkortet, noe som særlig har gått ut over den innsiktsfulle innføringen i hvordan skrivemåten av geografiske navn blir behandlet internasjonalt. Med boka Maaailman paikanimet. (Verdens stedsnavn, 1996) sto Hakulinen fram som en banebryter på dette spesialfeltet.

Noveller i telefonkatalogen

Telefonkatalogen med dei gule sidene, *Ärikatalog*. Eniro Eesti 2006, kom ut med litterære perler. Innimellom det tørre telefon- og reklamestoffet vi ventar å finne i ei trykksak som dette, er det funne plass til sju noveller av like mange estiske forfattarar. Novellene er skrivne på bestilling av seks menn og ei kvinne, ho heiter **Kerttu Rakke**. Alle forfattarane er rekna mellom dei fremste i estisk notidslitteratur. Og no kan dei rose seg av å vere representerte i ein novelleantologi som med 40 000 eksemplar har sett rekord når det gjeld opplagstal for skjønnlitteratur etter okkupasjonen. Utan om **Enn Vetemaa** (f. 1936) er det snakk om relativt unge folk som har debutert i det sjølvstendige Estland. Den yngste er **Urmas Vadi** (f. 1977). Forfattarnamn som **Andrus Kivirähk** og **Jan Kaus** skulle vere godt kjende i Noreg òg. For at ingen skal vere unemnd, tek vi med dei to siste i: **Mart Kivastik** og **Peeter Sauter**. (kb)

Århundrets krønike

Oppslagsverket om 1900-tallet i Estland og i verden er nå kommet ut med tredje bind: *XX sajandi kroonika. Eesti ja maailm. III osa*. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn 2006.

Første bind tok for seg perioden 1900–1940, andre bind 1940–1961. Tredje og nest siste bind spanner over tidsrommet 1.11.1961–20.01.1981. Det begynner den dagen da Sovjet lanserte en framfus plan for kommunismebygging og blir avsluttet med den dagen da Ronald Reagan ble innsvoret som USAs 40. president, han som skulle erklære at Sovjet var ondskapens imperium.

Det rike bildematerialet gjør bokserien både tiltalende og interessant. Bøkene er absolutt anbefalelsesverdige som visualisering av mange begivenheter og som supplement til de mer analyserende historieverkene. (jl)

Turistbøker for de kulturinteresserte

Av Jorunn Vestli

For turister har det kommet en sann flom av bøker, noen allmenne, andre spesialiserte. Lille Estland har noe interessant å tilby den kulturinteresserte nesten for hvert skritt du tar. Det beste turisten kan gjøre, er å gå i en bokhandel, ta seg god tid og bla i flere av de lekre trykksakene. Vi kan selvsagt ikke regne opp alt, men nevner en serie som vi synes er bra. Men som med så mye annet er dette en smakssak, folk har forskjellige ønsker og behov. Forlaget Kunst har gitt ut en serie veivisere, *Eestimaa* (Estland), nett-opp for den som vil vite noe om estisk kultur og historie.

Vi nevner først den allmenne oversikten som fins i separate utgaver på estisk og engelsk: **Tiiu Viirand** (ed.): *Estonia. Cultural tourism*. 248 sider, 425 bilder og tegninger. Gamle bygninger har sine historier å fortelle, solhjul eller jernkors på kirkegårdene minner om landets lange historie under omvekslende forhold. Bautaer, minneplater osv. forteller om viktige hendelser eller personer. Vi blir gjort oppmerksom på gamle skysstasjoner og fyrtårn. Museer har skutt opp nesten som paddehatter i seinere år. Nyttig for turistene er åpningstidene, men problemet er bare at disse endrer seg med årstidene og årene. For å bøte på det, er også telefonnumrene oppgitt, men vi har alle bitre erfaringer for at heller ikke telefonnummer er evige. Men, men ...

Så er det de andre bøkene med spesialisering og større fordyping, som har tekst på estisk og engelsk i samme bok: *Eestimaa. Linnuste teejuht* (Veiviser til borger i Estland) og *Eestimaa. Kirikute teejuht* (Veiviser til kirker i Estland). De er begge lagt opp med kart og reiseruter slik at du på sju dager kan få med deg de stedene som blir presentert. Og du behøver jo ikke ta det i én jafs. Du kan komme tilbake neste år og fortsette.

Det har engang vært om lag hundre stein-

borger i Estland. Krig, brann og tidens tann har tært hardt på dem, men gaidboka gir informasjon om bortimot 60 av de gamle forsvarsanleggene. Det er ikke bare fotografier av det som nå er å se, men også historikk og historisk billedmateriale, som graveringer, tegninger osv.

Kirkene er i Estland som i andre land viktige veimerker. Den store kirkebyggebumen begynte i siste del av 1200-tallet. De aller første kirkene, for det meste i tre, er det ingenting igjen av. Men etter hvert ble det reist kirker som ble stående og viser stil og byggeskikk fra forskjellige århundrer. Kirkegaiden presenterer om lag 100 av dem og har dessuten instruktive tegninger til belysning av kirkearkitektur i sin alminnelighet.

Norsk litteratur på estisk

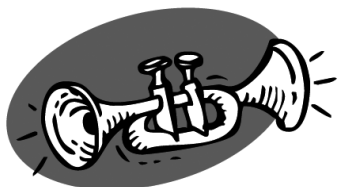
Det går mange år mellom hver gang vi får en oversettelse fra estisk på et norsk forlag. Den andre veien er det derimot livlig virksomhet. Siden forrige nummer har vi fått melding om tre oversettelser.

Linn Ullmann: *Halastus*. Eesti Raamat, Tallinn 2006, 110 sider. Original: *Nåde*. Oktober 2002. Tidligere er *Før du sovner* og *Når jeg er hos deg* kommet på estisk. Elvi Lumet har oversatt alle de tre bøkene av Linn Ullmann.

Herbjørg Wassmo: *Pögenemine Franki juurest*. Eesti Raamat, Tallinn 2006, 310 sider. Original: *Flukten fra Frank*. Gyldendal 2003. Dette er den åttende romanen av Herbjørg Wassmo som har kommet ut på estisk, og alle er oversatt av Elvi Lumet.

Lars Saabye Christensen: *Poolvend*. Pegasus, Tallinn 2006, 711 sider. Original: *Halvbroren*. Aschehoug 2002. Oversettelsen er ved Maarja Siiner.

MUSIKK

Estisk sangerinne via Fredrikstad til USA

Den oppmerksomme leseren har lagt merke til navnet **Kersti Ala-Murr** som forekommer i spaltene i forbindelse med forskjellige fester og andre arrangementer. Med sangen sin står hun ganske ofte for det kunstneriske og skaper stemning enten det er feiringen av Estlands nasjonaldag i Oslo eller et møte i Norsk-estisk forening som danner rammene.

Triin Maran, Kristjan Randalu og Kersti Ala-Murr.
(foto: Heino Nurk)

Nå gleder hun publikum på andre kontinenter også. I mars-april var unge estiske musikere på konsertturne i USA. Der deltok sopranen Kersti Ala-Murr, som bor i Fredrikstad, mezzosopranen **Triin Maran**, som bor i Tyskland og pianisten **Kristjan Randalu**, som for tiden bor i New York. Programmet, som ble variert fra konsert til konsert, omfattet verker av Händel, Bach, Pergolesi, Rossini, Tobias, Saar, Tjürnpu, Kreek, Tubin, Kapp, Bizet, Gounod, Mas-

senet og andre. Til sammen var det ni konserter, alle steder med tallrikt og begeistret publikum. Turneen kom i stand på initiativ av pastor **Heino Nurk** i Baltimore, Maryland. Med støtte fra forskjellige fond organiserer han to ganger årlig prosjekter i den hensikt å presentere estisk kultur for et (estisk-)amerikansk publikum.

Til sommeren kan du oppleve Kersti Ala-Murr på Saaremaa der hun er engasjert i forbindelse med operadagene i Kuressaare. Hun skal blant annet opptre som solist på galakonserten 30. juli med Pärnu byorkester. (jv)

Solveig Slettahjell i Tallinn

På den årlige jazzfestivalen Jazzkaar i Tallinn optrådte i slutten av april **Solveig Slettahjell** sammen med sin Slow Motion Quartet. Salen i Draamateater var stappfull og de opptredende fikk stormende applaus. Utholdende trampeklapp resulterte i at artisten måtte improvisere hele to ekstra-nummer. Estisk presse skrev etterpå begeistret om sølvstemmen og om musikken som var frisk uten å være påtrengende. Eneste minus var at Slettahjell sang på engelsk, var en kommentar fra estiske publikummere som gjerne ville hørt norsk. (jv)

Ikke MGP-finale likevel

Vi jublet i forrige nummer over at nordmannen **Bård Erik Hallesby Nordheim** hadde kommet til finalen i Estlands nasjonale Melodi Grand Prix. Lenger enn dette kom han dessverre heller ikke. Reglene var igjen forandret og utlendinger kunne delta både i konkurransen og i juryen. Avgjørelsen ble foretatt av en internasjonal jury med ti medlemmer. Estland blir i Athen representert av den svenske vokalisten **Sandra Oxenryd** (23) som framfører "Through My Window". Etter seieren i Tallinn innrømmet Sandra at hun ikke visste noe særlig om det landet hun skulle representere. Det ville hun forsøke å rette på før semifinalen og finalen som går 18. og 20. mai i Athen. (jv 10.2.06)

Anne-Marit Rudeng:

KUNST

Ålands-fenomenet

På Adamson-Ericu kunstmuseum i Tallinn vart det i mars opna ei utstilling med temaet *Ahvenamaa fenomen* (Ålands-fenomenet). Bakgrunnen er ei litterær og almennkulturell gruppering som oppstod tidleg på 1900-talet i Tartu under namnet *Noor-Eesti* (Ung-Estland). Fleire kunstnarar med tilknytning til denne rørsla byrja å dra til Åland for sommaren. I perioden 1906–13 vart Åland m.a. vitja av **Friedebert Tuglas**, **Konrad Mägi**, **Anton Starkopf**, **Nikolai Triik** og **Aleksander Tassa**. Dei teikna og måla, skreiv noveller og andre ting under opphaldet. På utstillinga er det samla ein del av arbeida deira frå desse somrane. I slutten av mai blir utstillinga pakka ned og send til Önningsby på Åland der det er vernissasje 9. juni. Så om du ikkje rekk tidnok til Tallinn, kan du ta turen til Åland der utstillinga er open til 20. august. (olm)

fra side 1 Kunstmuseet

Estisk kunstmuseum som institusjon ble opprettet i 1919, men det har ikke tidligere hatt noen stor og samlende bygning. Selv etter åpningen av Kumu omfatter institusjonen i tillegg fire eksterne avdelinger: Kadriorgmuseet med russisk og europeisk kunst fra år 1500 og framover, Niguliste-museet med gammel kirkekunst, Adamson-Ericu kunstmuseum og Kristjan Rauds hjem.

Kumu alene har et areal på 23 900 m², og av dette er 5000 m² utstillingslokaler. Bygningen består av fem etasjer, to av dem under jorda, og den er flerfunksjonell. Den har tatt mål av seg til å bli et allsidig kultur-

sentrum med lokaler for mange slags aktiviteter: kunstverksteder, auditorium, museumsskole, butikk, restaurant, kafeer ... Totalt er det 350 rom i bygningen. Med tanke på den forestående turistsesongen blir vi litt bekymret når vi finner ut at parkeringsplassen bare har plass til 107 biler og seks busser.

Esterne måtte ta en vanskelig avgjørelse da åpningen nærmet seg. Når samlingene til Estlands kunstmuseum inneholdt 55 000 kunstverk, hva skulle de da velge til de første utstillingene? De bestemte seg for å dele estisk kunst i to etter det store vannskillet: før krigen og etter krigen, henholdsvis med navna *Varamu* (lageret eller magasinet) og *Rasked valikud* (vanskelige valg).

Utstillingen fra lageret er plassert i tredje etasje og spenner over en lang periode fra 1700-tallet til 1944. Den mye kortere perioden med vanskelige valg omfatter åra 1945–91 og ligger i fjerde etasje. Dette er sannsynligvis for de fleste den mest spennende delen, for mange av arbeidene der har aldri før, eller bare i begrenset utstrekning vært eksponert. Først fordi det var kunst som ikke var ideologisk korrekt og

(foto: Arne Maasik)

delvis fordi det har vært en stor mangel på utstillingslokaler.

Disse to hovedavdelingene kan vi på en måte kalle Estlands nasjonalgalleri. Og selv om utstillingene i navnet er permanente, vil de bli fornyet med to års mellomrom – bortsett fra de grafiske arbeidene som blir skiftet ut etter bare seks måneders eksponering for å hindre at lyset gjør skade på dem. Det betyr samtidig at vi kan gå ofte på Kumu og stadig finne noe nytt.

Det er ingen stor eksponering av estisk samtidskunst, det vil si fra den nye selvstendighetsperioden, men noen estiske kunstnere er representert på den internasjonale skulpturutstillingen.

Det nye museet er et nytt ledd i kjeden som forbinder Estland og Finland med hverandre. Da den finske arkitekten **Pekka Vapaavuori** (f. 1962) av en enstemmig jury ble utpekt som vinner av den utlyste konkurransen i Tallinn 1994, var han bare 32 år gammel, og det var en stor overraskelse at blant 233 utkast fra 10 land, var det han som skulle seire med et arbeid kalt "Circulus". På kontoret sitt i Åbo prosjekterer Vapaavuori vanligvis mindre ting, eneboliger og denslags. Kumu er det eneste monumentalbygget han står bak, men det er nok med ett verk når det er et mesterverk. Allerede er Vapaavuori innskrevet blant de store, og i esternes bevissthet sidestilt med sine landsmenn **Eliel Saarienen** (1873–1950), **Armas Lindgren** (1874–1929) og **Wivi Lönn** (1872–1966), som alle har satt et arkitektonisk preg på Estland.

Når vi betrakter Kumu skjønner vi at arkitekturen har betydninger som ikke bare er vesentlige i forbindelse med selve museet, men som også har å gjøre med utformingen av landskapet. Bydelen Kadriorg (dvs. Katrinedal) der museet ligger, er oppkalt etter Katarina, hustru til keiser Peter I, som fikk anlagt Kadrioru slott og parken omkring. I hans regjeringstid ble ikke parken fullført, den ble stående uten avslut-

ning på den østre kanten der Kumu nå er plassert og liksom danner avslutningen på et kulturlandskap. Og samtidig som Kumu er avslutning, er det også en videreføring og overgang som forbinder den gamle byen med de nye regionene.

Den arkitektoniske formen Kumu har fått, er tidløs. Den krumme linjen blir alltid forbundet med en ugiendrivelig og evig kraft. Ringen både samler og utstråler energi på én gang. Det hviler en langt drevet balanse mellom ytre form og interiør. Den buete linjen går igjen selv i små detaljer. Ser vi det fra et praktisk synspunkt, gjør ikke dette arbeidet lett for den som skal lage utstillingene. Hvordan disse problemene er løst, kan være en ekstra finesse å legge merke til når du vandrer omkring i rommene.

Museet slo opp dørene for publikum 18. februar, og selv om det i vintersesongen holdt stengt to dager i uka, rakk ca. 50 000 personer å komme innom i løpet av de to første månedene. Gjennomsnittlig var det 1200–1300 besøkende hver dag, rekorden er 2500 på én dag. I sommersesongen er Kumu fra mai av bare stengt mandager. Året rundt er det kveldsåpent torsdager. Informasjon om alt tenkelig finner du på <http://ekm.ee> der du kan velge om du vil bli informert på estisk eller på engelsk. Der kan du for eksempel klikke på den datoen du har lyst til å besøke Kumu, så får du en oversikt over utstillinger og aktiviteter den dagen.

Karl J. Hansen:

TEATER

Å vente på Ibsen – *Suzannah* av Jon Fosse

Av Øyvind Rangøy

Ibsen-året blir i år markert verda over. I Estland har mellom anna teateret Varius sett opp *Suzannah* – ein monolog for tre skodespelarar av **Jon Fosse**. Varius held hus i Nasjonalbiblioteket i Tallinn og har spesialisert seg på dramatiseringar knytt til estisk og nordisk kultur- og litteraturhistorie. *Suzannah* er opprinneleg skrive for norsk fjernsynsteater på oppdrag frå NRK. Stykket handlar om kona til **Henrik Ibsen** og skildrar henne i tre fasar i livet. Det er

unge **Suzannah Thoresen** som Ibsen forelska seg i medan han var ved Den Nationale Scene i Bergen, spela av **Haide Männamäe**. Det er Suzannah midt i livet, tolka av **Terje Rinne**. Og til slutt er det Suzannah som gammal, slik **Lii Tedre** frå Endla-teateret i Pärnu tolkar henne. Dei tre fasane har eitt fellesdrag – ei Suzannah som ventar på Ibsen.

Det er slett ikkje første gong Jon Fosse er omsett til estisk, det har både Eha Vain og Elvi Lumet sørgrd for. Sistnemnde har òg sett om teksten til *Suzannah*. Likevel er det eit langt steg frå omsett tekst til oppsett drama. Teatersjef **Heidi Sarapuu** er den første som har våga å prøve seg med Jon Fosse på ei estisk scene. At det har vore ei utfordring er det ingen som legg skjul på.

Premieren var lagd til 20. mars, ein dato som ikkje var tilfeldig vald, for det er fødselsdagen til Henrik Ibsen. Sidan er stykket hittil spela tre gonger til, og alle gongene for full sal. Både regissør og skodespelarar har gjort ein stor innsats. Kontrasten mellom dei tre livsfasane vart levandegjort, og stykket var ei estetisk oppleving. Applau-

Omsetjarane Elvi Lumet og Eha Vain som med *Suzannah* og Naustet har gjort Fosse tilgjengeleg for estarar.

(foto: tf)

Lii Tedre, den gamle Suzannah, saman med teatersjef Heidi Sarapuu. (foto: ØR)

sen har vore stor og fortent ved alle fram-syningane. I samband med den siste førestellinga vart Lii Tedre òg heidra som årets skodespelar i Estland.

For ein som har høyrte eller sett Fosse-drama på norsk kunne det likevel verke ein del annleis. Det var noko med tempoet, intensiteten, som hadde endra seg ein heil del på vegen frå norsk til estisk scene. Dette var nok eit kompromiss som vart gjort fordi den langsame stilen og utprega pause-bruken til Fosse nok ville vorte for framand til å fungere for eit estisk publikum, meinte omsetjar (*Naustet*) og Fosse-entusiast Eha Vain etter førestellinga, før ho gratulerte Sarapuu med (våge)stykket. (20.4.06)

Info: heidi@varius.ee

Lønn for strevet

Toppidrettsfolk kan tjene store pengar. I be-geistringens rus føltes det som ingen beløn-ning var stor nok for medaljevinnerne som hadde fått Estlands flagg til topps i Torino-OL. Politikerne overgikk hverandre i gene-røse forslag. Statsminister **Andrus Ansip** satte tingene litt på plass og bad de ivrigste besinne seg. – Hvordan belønner vi viten-skapsmenn og kunstnere som utmerker seg og bringer fedrelandet ære? De prisene stat-en deler ut, må stå i et visst forhold til hver-andre, hevdet han.

Litteraturens grand old man, **Jaan Kross**

Terje Vigen: første gang i Estland

I anledning Ibsen-året er det internasjonalt selvsagt mye fokusert på Ibsen som dra-matiker, men andre sider ved Ibsens liv og forfatterskap får også komme fram. Den jevne nordmann er godt kjent med navnene på Ibsens store dramaer og gjerne klar over at disse er viktige internasjonalt. Like fullt er det et bestemt dikt, den episke fortellin-gen om Terje Vigen, som kanskje er den teksten flere generasjoner nordmenn har kjent best.

Den 14. mars 2006 fikk esterne en mulighet til å gjøre seg kjent med det norske diktet. Da var det nemlig Ibsen-kveld på Nasjonalbiblioteket i Tallinn, der **Øyvind Rangøy** holdt foredrag om Ibsen som poet med særlig fokus på Terje Vigen. I tillegg til en analyse av bakgrunn og innhold var det også tema hvilken iden-titetsskapende betydning diktet har hatt for mange nordmenn. I tillegg ble diktets innhold noe prosaisk gjengitt i en forenklet form som nok likevel er det nærmeste dik-tet har kommet estisk gjendiktning til dags dato. Foredraget ble godt mottatt av nor-gesinteresserte tilhørere.

På programmet sto også et humoristisk innslag. Skuespillere fra Varius-teateret gav en lesing av **F. Anstey's Nora** som er en mesterlig parodi på *Et dukkehjem*.

(f. 1920), var da nettopp premiert med 300 000 EEK for livsverket, som mildt sagt er betydelig og enda ikke avsluttet, for han skriver fortsatt. Imidlertid hadde Estlands olympiske komite, sponsorer og andre in-stanser inntil utgangen av februar belønnet **Kristina Šmigun** med 3,3 millioner EEK og **Andrus Veerpalu** med 2,1 millioner. Når vi stiller disse tingene ved siden av hverandre, får vi lyst til å si at Kross ble *avspist* med tre hundre tusen. Og når han ikke gjør det selv, så føler i hvert fall vi oss fristet til å være fornærmet på hans vegne fordi Svenska Akademien enda ikke har tildelt han Nobels litteraturpris. (jv)

Jan Erik Holst:

FILM

Animasjonsfilm med estisk bistand

Den prisbelønte norske animasjonsfilmskaperen **Anita Killi** er i gang med en ny film. Den er basert på boka *Sinna mann* av

Gro Dahle og **Svein Nyhus**. Hjelp til realisering av prosjektet er hentet fra Estland. Og det er ikke første gang Anita Killis filmstudio Trollfilm AS ser i den retningen. Da Trollfilm AS i 1998 skulle lage filmen *Kongen som ville ha mer enn en krone*, ble **Triin Sarapik-Kivi** og ektemannen **Märt Kivi** leid inn som animatører. De bodde da et helt år på Dovre.

Scene fra Sinna mann.

Sinna mann dreier seg om noe så taushetsbelagt og vanskelig som vold i hjemmet. Hovedpersonen er en gutt som vokser opp i et hjem preget av at pappa ikke er i stand til å kontrollere sinnet sitt. Filmen er blant annet tenkt å bli brukt på tematiske forelesninger. Etter planen skal *Sinna mann* være ferdig i løpet av neste vinter, så da er det bare å følge med på filmfronten framover.

Anita Killi og Triin Sarapik-Kivi møttes første gang i 1991 i Tallinn da fire filmstudenter fra Høgskolen i Volda kom til Tallinn for å ha praksis i det anerkjente estiske tegnefilmstudioet Nukufilm. En av disse var Anita Killi. Senere drog esterne i sin tur til Norge, og Triin hjalp Volda-studentene bl.a. med diplomarbeidene. Til sammen har Triin jobbet for dukkefilmstudioet Nukufilm i 20 år, riktignok med korte avbrekk. Hun har blant annet vært animatør i den populære trilogien bestående av filmene *Kapsapea* (Kålhodet), *Tagasi Euroopasse* (Tilbake til Europa) og *Saamueli internett* (Samuels internett). Hun har også medvirket til *Vennad karusüdamed* (Brødrene bjørnehjerte) som ble vist i Oslo under Baltisk Filmweekend tidligere i år.

Triin Sarapik-Kivi (39) tok sprekt to små

Triin Sarapik-Kivi med barna Roosimari (1år) og Katariina (6 år).

barn med på lasset og flyttet fra Tallinn til Dovre i vinter. Dette riktignok bare for et kvart år. Hjemmet er liksom sist egentlig filmstudioet til Trollfilm AS, og det ligger høyt over havet, på en fjellgård som lenge har vært i Anita Killis slekt.

Selv om det var andre gangen Triin skulle bo på Dovre, var det ikke helt uten bekymringer hun kom. Med en seksåring og en baby som var under ett år ved ankomsten, skulle oppholdet bli annerledes denne gangen. Dagene til Triin begynner som regel med biltur på svingete fjellveier til barnehagen, derfra til filmstudioet igjen og om ettermiddagen den samme runden andre veien. Heldigvis har lille **Roosimari** og **Katariina** funnet seg godt til rette i barnehagen på Dombås. Utstyrt med en liten lommeordbok skulle Katariina klare å kommunisere med barnehagepersonalet. Men hun har lært norske ord hver dag og språket har ikke blitt noe uoverkommelig problem hverken for henne eller lekekameratene. For Roosimari var dette det aller første

møtet med en barnehage i det hele tatt, og desto mer skremmende var det for mammaen. Men tilvenningen har gått over all forventning, og mangelfulle norskkunnskaper har foreløpig hatt lite å si for Roosimari. Både mor og barn vet å sette pris på den flotte naturen på Dovre, og helgene tilbringer de ofte på ski, minsten på slep i fjellpulk. (*Kaarina Ritson, mars 2006*)

Film om Georg Ots

Til høsten begynner innspillingen av en film om den estiske barytonsangeren **Georg Ots** (1920–75). Filmen er en estisk-finsk-russisk samproduksjon. Produsent er **Märten Kross**, og det er satt opp et budsjett på nesten 33 millioner EEK – en svimlende sum etter estiske forhold. Det er selvsagt et problem å finne en hovedrollefigur med en stemmeprakt som yter Georg Ots rettferdighet, så det er sikkert fornuftig av regissøren å legge størst vekt på dramaet og livshistorien. Hvis alt går etter planen vil filmen få premiere i Tallinn høsten 2007.

IDRETT

Estlands lykkedag

En etterlengtet olympisk medalje av edleste sort ble belønningen for **Kristina Šmigun** (f. 23.2.1977) som vant jaktstarten i Torino. Hele Estland var i lykkerus. Estisk fjernsyn viste på nytt og på nytt innspurten der deres egen jente passerte de siste seige konkurrentene, og seiersseremonien med den lykkelige medaljevinneren. Avisene flommet dagen etter over av bilder og reportasjer fra Torino. En sober avis som *Eesti Päevaleht* brukte 8 helsider på Kristinas løp og omstendigheter i forbindelse med det.

Kristina hadde vært lovende lenge. Hun deltok allerede på Lillehammer i 1994 der en 27. plass ble beste plassering. De olympiske lekene i 1998 og 2002 ble av forskjellige grunner mislykkete for hennes del. Plasseringene fra VM og verdenscupen er bedre. Hun ble dobbelt juniorverdensmester i Canmore 1997. Både i 2000 og 2003 var hun nummer to sammenlagt i kjøppen.

Overtroiske estere kunne styrke seg med tallmagi. Esterne begynte å gjøre seg gjel-

dende i internasjonal vinteridrett på den olympiske arenaen i Nagano 12. februar 1998. Da gikk **Jaak Mae** inn til sjetteplass og **Andrus Veerpalu** til åttendeplass på 10 km klassisk, som forresten **Bjørn Dæhlie** vant. Nøyaktig på dagen fire år seinere tok Andrus Veerpalu gull på 15 km klassisk i Salt Lake City. Og endelig, 12. februar 2006, spurtet Kristina Šmigun inn til seier og første kvinnelige estiske gullmedalje i noe vinter-OL. Hun var først i mål på 7,5 + 7,5 km jaktstart med skibytte.

Seieren kom på en søndag, som er hviledag for mange. Men allerede følgende dag fungerte det meste normalt. Da kom det melding om at det blir forberedt frimerkeutgivelse med Kristinas kontrafei. Samme ære ble **Erki Nool** til del da han kom hjem fra olympiaden i Sidney år 2000 med gull om halsen etter seieren i tikamp, og Andrus Veerpalu da han tok OL-gull i Salt Lake City.

Esterne har tross alt fortsatt bevart evnen til å glede seg også over de små tingene. Selv om Kristina Šmiguns seier dominerte mediabildet, fikk **Jens Salumäe** samme dag ganske bra avisoppslag. Med 32.-plass i hopp, normal bakke, kom han nemlig "nesten" til finaleomgangen. Ikke så verst det! Alle kan jo ikke vinne. Det gjorde bare **Lars Bystøl** i akkurat den konkurransen. Og Jens Salumäe hadde mer inne. I stor bakke i Torino rakk lengde og stil til en 23.-plass. Slett ikke til å kimse av!

Som leserne husker, tok Kristina Šmigun seinere sin andre gullmedalje i Torino, denne gang på 10 km klassisk. Og der imellom hadde Andrus Veerpalu gått til topps på 15 km klassisk, samme distanse som han tok OL-gull på i forrige leker. Det ble denne gangen totalt tre olympiske medaljer til Estland, samtlige gull. Esterens selvfølelse steg til skyene, de slo seg på brystet og var verdens beste, folketallet tatt i betraktning. Særlig likte de å sammenlikne seg med vintersportens gamle stormakter Norge, med to gullmedaljer, og Finland, som ble uten gull denne gangen. (jv)

Norsk-estisk fellesprosjekt

Mens esterne spurtet inn til tre gullmedaljer i Torino, så **Kristin-Helen** dagens lys i Denver, Colorado. Hun er datter til skiløperen **Kadri Šmigun**, Kristinas yngre

Kristina Šmigun. (foto: ØR)

søster, og skitrener **Knut Nystad**. På det kritiske tidspunktet var Knut i Torino som trener for broren **Trond**. Til stede i Denver var i stedet Kadris mor som i ungdommen, da hun het **Rutt Rehemaa**, selv tilhørte verdens skielite. Colorado er den høyestliggende delstaten i USA. Det blir interessant å se hva det har å si for oksygeninntaket til Kristin-Helen. Og hvor forpliktede kan det komme til å føles for den som med 29 års aldersforskjell deler fødselsdag med den berømte moster Kristina?

Om krig ifølge Machiavelli er politikk med andre midler, så er idrett unektelig det samme. I dette prosjektet som omfatter Estland, Norge og USA, må vi også ta med Russland. Šmigunsøstrenes far, **Anatolij Šmigun** er tidligere russisk representasjonsløper på ski og nåværende skitrener. Ekteskapet med Rutt førte til at han ble bosatt i Estland. Han har likevel aldri lært ordentlig estisk og framhever stadig den russiske identiteten. Det gjorde han også etter Kristinas olympiske suksess. – For

meg og døtrene mine vil alltid Russland være hjemlandet, ble han sitert i russisk presse. Det var noe av bakgrunnen for datteras gjentatte erklæringer i møtet med estiske media: – Jeg elsker Estland!

Som ytterligere garanti for patriotismen lovte Kristina å hente hjem en ny (gull)medalje til Estland fra vinterlekene i Vancouver i år 2010. Andrus Veerpalu, som er født 1971, var mer forbeholden, men utelukket ikke at også han kunne være å se på startstreken om fire år. (jv)

Dobbeltgull også i 1936

Det har hendt en gang før at en estisk idrettsutøver har tatt to OL-gull i de samme lekene. Det skjedde for 70 år siden da tungvekteren **Kristjan Palusalu** (1908–87) vendte hjem fra sommerlekene i Berlin 1936 med seier både i fristil og i gresk-romersk bryting. Han er den eneste bryteren i verden som har greidd å ta gull i begge stilene i samme leker. (jl)

Olympisk vintergull

Den første esteren til å vinne en gullmedalje i vinter-OL var skøyteløperen **Ants Antson** som gikk til topps på 1500 m i Innsbruck 1964. Estland var dengang okkupert, og Antsons gullmedalje er resultatført som en av Sovjets mange seire på idrettsarenaen. (jl)

Hurra for England!

Esterne jublet da de kom i gruppe E sammen med England i kvalifiseringen til fotball-EM. Ikke fordi de har forhåpninger om å beseire britene, men fordi spennende motstandere vil trekke store tilskuermengder til tribunen. Det betyr penger i tillegg til opplevelsen. **David Beckham** kommer til Tallinn! het det straks i avisoppslagene allerede i januar da trekningen var klar.

De sju nasjonene i gruppe E er i rangeringsrekkefølge: England, Kroatia, Russland, Israel, Estland, Makedonia og Andorra. Norge spiller som kjent i gruppe C, rangert som nummer tre etter Hellas og Tyrkia.

Profesjonell målvakt

Den estiske målvakta **Mart Poom** som i fleire år har spela i England, vart først innleigd til Arsenal for nokre månader. I januar 2006 skreiv han under ein kontrakt for to år med Arsenal. Ikkje dårleg det for ein mann som alt har fylt 34 år! (*olm*)

Estisk sumobryter

Sumobryting har en stigende stjerne i Estland. Det har sammenheng med at

Kaido Höövelson bryter seg vei i vellinga i selveste sumolandet Japan. Han begynte som femtenåring i Vinni sumoklubb utenfor Rakvere.

Nå er Höövelson 21 år, heter **Baruto** og veier 165 kilo. I mars vant han en viktig turnering i Osaka med seier i alle kamper. Noe slikt hadde ingen prestert på 43 år! I proffkarrieren sto Baruto da totalt med 78 seire og bare 12 tap. Gjett om sumointeressen har våknet i Estland!

Vid frihetens port – Alexander Hildebrand 1921–2005

Av Erik Rosendahl

Då den folkkære Paul Keres helt uvøntat dog i juni 1975, endast 59 år gammal, skrev hans vän, problemisten Alexander Hildebrand ett minne i svenska Tidskrift för Schack med rubriken "Mellan två leenden".

Hildebrand hade som tonåring varit bland de flera tusen ester som samlats på Tallinns järnvägsstation för att ta emot och hylla de hemvändande hjältarna Kristjan Palusalu, olympisk guldmedaljör i brottning i Berlin 1936, och solskenspojken Keres, suverän segrare i den starka AVRO-turneringen i Holland 1938.

Fyra decennier senare, efter schack-OS i franska Nice 1974, där Keres varit den sovjetiske förbundskaptenen och Hildebrand den svenske, träffades de två vännerna ännu en gång i Tallinn. Storstjärnan Keres bodde i ett fint villaområde i Nõmme och skjutsade Hildebrand i sitt dollargrin, Estlands största bil, till dennes fars grav i Metsakalmistu. Sovjet-Estland hade så småningom börjat förbereda sig för hjältens 60-årsdag (januari 1976) och det var väl ingen som kunde ana att Keres redan nästa sommar skulle begravas på samma skogskyrkogård. Alexander Hildebrand överlevde sin vän Keres i trettio år. Han avled 83 år gammal i Stockholm i augusti 2005. Begravningen ägde rum i Uppsala.

Det var ingen tillfällighet att Hildebrand endast kunde besöka sin fars grav; hans

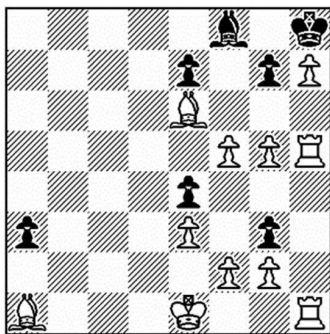
ryska mor hade dött i ett slavläger. Ynglingen själv hade lyckats fly till Sverige år 1944, medan många andra, t ex Keres som redan deltagit i 1944 års svenska mästerskap i Lidköping, varit tvungna att stanna kvar i det ockuperade Estland. När jag vid schack-NM i finska Vammala i höstas frågade den vitryskfödde Sverigeettan Evgenij Agrest om han visste något om Keres förehavanden under kriget, lydde det korta och koncisa svaret: "Han missade sista båten." Men det var ändå ca 75 000 ester som lyckades lämna sitt hemland under andra världskriget. Enbart i Sverige hamnade 30 000 baltiska medborgare, som i dag kan anses vara det moderna Sveriges första invandrare. Ett dystert kapitel i svensk historia utgörs nog av "baltutlämningen". Den svenska regeringen, som redan 1940, påtryckt av Moskva som den var, hade erkänt den sovjetiska ockupationen av Baltikum, utlämnade hela 2 500 militära flyktingar (varav 146 balter) till Sovjetunionen. Om dessa flyktingars öden berättar P O Enquist i sin roman Legionärerna som år 1969 fick Nordiska Rådets litteraturpris. Boken har också inspirerat ett annat prisbelönt verk, nämligen den finska forskaren Elina Sanas *Luovutetut* (De utlämnade) som fick Finlandia-priset 2003.

Hildebrand hade i slutet av 1930-talet blivit medlem i Tallinns tyska schackklubb, och han hann också delta i det sista Est-

landsmästerkapet (1944) före sin dramatiska flykt över Östersjön eller "Läänemeri". Den unge mannen fick lämna allt, inklusive sina studier i nationalekonomi vid Tartu universitet, och trots att han slog sig ner i Uppsala, avlade han aldrig någon akademisk examen.

Arbetsmöjligheter rådde det ingen brist på för den språkkunnige och sällskaplige exilesten som bl a fick jobba som rättegångsreporter, översättare, tolk och frimärkshandlare. Allt detta utan att någonsin ha haft en fast anställning, som Sture Olsson påpekade i sitt minne i Dagens Nyheter. Ryskan, modersmålet, och Sovjetunionen sysselsatte paradoxalt nog Hildebrand som bland mycket annat var freelancer i Sveriges radio. Det fanns ju hur mycket som helst att rapportera om sovjetisk politik, idrott, och, självklart också om sovjetiskt schack.

Hildebrand hade börjat konstruera schackproblem redan under Keres glansperiod 1938, och strax efter kriget (1945) publicerades följande fyrradragare i Uppsala Nya Tidning:

4# 11+7

1. 0-0! a2 2. Th1 gxf2+ 3. Kh2 Kxh7 4. Kg3#; 1. - gxf2+ 2. Txf2 a2 3. Tb2 g6 4. Tb8#

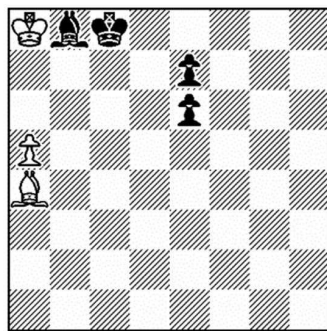
Hildebrand hade tbc då han kom till Sverige och vistades därför på sanatorier och sjukhus ända till 1951. Det var då, om inte tidigare, som problemschack blev mycket viktigt för honom.

Ett par andra duktiga schackspelare hade också hamnat i Sverige, Leho Laurine och Leo Sepp som bägge representerat Estland vid schack-OS på 1930-talet. Sverigeesterna organiserade sig också snabbt. Medan sådana litterära storheter som Marie Under och Karl Ristikivi grundade Exilesternas litteraturförbund i Stockholm 1945, var Hildebrand med om att starta "Välis-Eesti Maleliit" år 1949.

Hildebrand var även en stark spelare som faktiskt tillhörde den svenska eliten på 1950-talet. Han deltog bl a i två Nordiska mästerskap (1953 och 1955), dock utan större framgång. Men han spelade vid båda tillfällena remi mot en ung dansk vid namn Bent Larsen, som skulle utvecklas till en av hela världens mest framgångsrika turneringsspelare på 1960- och -70-talen.

Det är sannolikt att deltagandet i turneringar så småningom ersattes av problemschack i och med följande pärlor:

Schackbladet 1955

Vit vinner 3+4

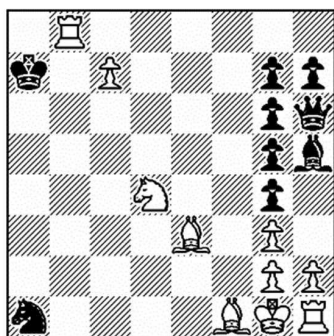
1. Ld7+! Kc7 2. Lxe6 Kc6 3. Ld7+ Kc7 4. Lb5! Kc8 (4. - e5 5. La6 e4 6. Lb7 e3 7. La6) 5. La6+ Kc7 6. Lb7 e5 7. La6

Att popularisera schackspelet var en väsentlig del av Hildebrands livsgärning. Han var Uppsala Nya Tidnings schackredaktör i ett trettiotal år och startade år 1958 tidskriften och förlaget Schackbulletinen som inte bara gav ut turneringsböcker utan också "Gambitserien" i mitten på 60-talet, med

lite sällsyntare, "udda" öppningar som specialitet. Det var också i mitten av 60-talet som Hildebrand var upphovsman till Stella Polaris, ett samnordiskt schackproblemblad som utkom 1966-74. Under större delen av 80-talet ända till 1991 var Hildebrand också huvudredaktör för det svenska problembladet Springaren. Därefter utgav han två böcker, Svenska miniatyrer II (1994) och Harakiri (1998), av vilka den senare innehåller 149 självmattproblem av Hildebrand.

Följande självmatt i fyra drag hör till hans allra bästa problem:

Springaren, tematurnering 1987, 1 pris

s#4 10+9

1. Lf2! Sc2 2. Sf5+ (2. Se6+? Se3! 3. Sxg5 Dxg5 4. Lxe3 Dc5!; eller 2. Sf3+? Sd4!) Sd4/Se3 3. Sxg7/Sh4 Dxg7/gxh4 4. Lxd4+/Lxe3+ Dxd4/Dxe3#; 1. - Sb3 2. Se6+ Sd4/Sc5 (2. Sf5/Sf3? Sc5/Sd4!) 3. Sxg7/Sxg5 Dxg7/Dxg5 4. Lxd4+/Lxc5+ Dxd4/Dxc5#.

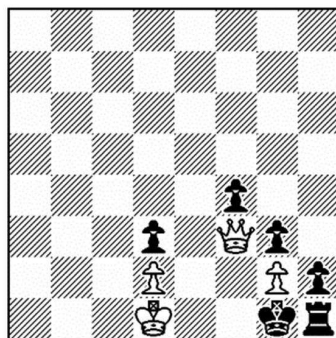
Hildebrand, född den 24 december 1921, fick i slutet av 1991 uppleva hur det älskade hemlandet återvann sin självständighet och Sovjetunionen definitivt upplöstes – vilken 70-årspresent! Och efter ett halvt sekel i Sverige ville sverigeesterna uttrycka sin tacksamhet med ett åtta meter högt minnesmärke av granit vid namn "Vabaduse värav" (Frihetens port) som på hösten 1994 invigdes i Stockholm av Hans majestät Carl Gustaf XVI. Sveriges konung påminde i sitt

tal om esternas tappra kamp för demokrati och rättvisa.

Exilesterna har sedan början av 1970-talet ordnat s k ESTO-festivaler med schack bland de många aktiviteterna. Och lilla Estland har ju all anledning att vara stolt över sina schackspelare. Ta t ex Harry Kord, en professor i fysik bosatt och verksam i USA som kunnat besegra två legender, Keres på hemmaplan 1943 och Bobby Fischer i en amerikansk simultan. Och tänk på det ovannämnda Nice-OS 1974 där inte mindre än fyra länder hade (exil)estniska lagledare: Sovjet (Keres), Sverige (Hildebrand), Nya Zeeland (Ortvin Sarapuu) och Kanada (Aivar Puhm). "Armas isamaa" inte bara uppmärksammades ute i världen utan fick också hjälp av mera konkret slag; då t ex den omåttligt populära Georg Ots blev allvarligt sjuk i början av 70-talet, tog Keres med mediciner till sin vän från Sverige-besök hos bl a Hildebrand.

Alexander Hildebrand var verksam in i det sista och konstruerade problem även på 2000-talet. Följande problem, en för honom typisk självmatt, publicerades i Springaren nr 100 i december 2005:

Springaren 100, december 2005

s#2 4+6

b) svart Dh1

a) 1. Dxg3! fxg3/f3 2. Ke1/Df2+ Kxg2/Kxf2#

b) 1. Ke1! Dxg2 2. Df1+ Dxf1#

Ny norsk ambassadør

Norge har fra 1. november 2005 ny ambassadør til Estland.

Stein Vegard Hagen (f. 1944) har tidligere ambassadørerfaring fra De arabiske emirater. Siden var han i tre år knyttet til forsvarrets høyskole og arbeidet en tid i UD før han tok imot ambassadørposten i Tallinn. Han har med seg kona, **Toril Dysvik Hagen** til Estland.

*Ambassadør
Stein Vegard Hagen.
(foto: tf)*

POSTKASSE

Estiske sanger

Dette er en forespørsel om noen kan hjelpe oss (Gamle Oslo Kro og Kirkekor) med oversettelse av fire estiske sanger til norsk.

Jeg har gått på estiskkurs i regi av Foreningen Norden høsten 2005 og vinteren 2006, under Tor Tveite. Det har vært en utfordrende erfaring som jeg håper å videreføre til høsten.

Kort om bakgrunnen for forespørselen: Jeg synger sopran i Gamle Oslo Kro og Kirkekor, vi er et kor forankret i Gamle Oslo og vi synger alt fra kirkemusikk til middelaldermusikk og nordisk folke-musikk. Siden 2004 har vi samarbeidet med det estiske koret Solare fra Rakvere, under ledelse av dirigent Elo Forsel. Vi hadde konsert i Tallinn i juni 2004, og en konsert med Solare her i Oslo sist høst. Vi har planlagt å besøke Solare i Rakvere sommeren 2007.

Vi nyter å synge estisk musikk, og har sunget salmen "Sanctus" både i Oslo og Tallinn, de øvrige er nye på repertoaret. Vi nyter musikken og lyden i språket når vi synger, men skulle gjerne forstått innholdet også.

Jeg har forsøkt å oversette tekstene men har måttet gi opp. Jeg har forståelse for det om dette er for mye å be om, men har dristet meg til å sende dere denne forespørselen.

Oslo 24.4.2006
Med vennlig hilsen
Kari Henriksen

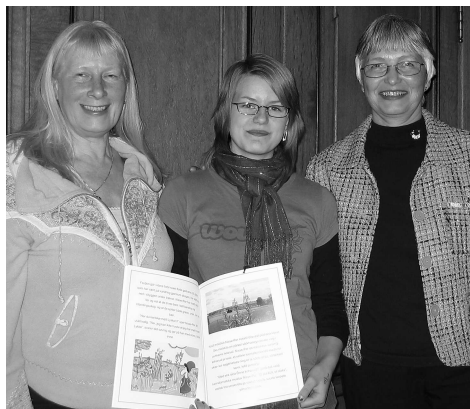
Redaksjonen kan melde at den hjelper Kari Henriksen med tekstene. Vi håper at mange norske kor synger estiske sanger og har kontakt med kor i Estland.

Nå fikk vi også oppleve det!

Takk for alle lykkeønskningene i forbindelse med de estiske medaljevinnerne i de olympiske lekene i Torino. For nordmenn har det vært normalt i alle år, men vi estere opplever en slik seiersrekke for første gang. Men så er det da også bare en million av oss!

Tallinn 25. februar 2006
Hilsen
Urve Teistre

Årsmøtet 2006

Evy Jørgensen, Mia Elise Sandvig og Gunn Sandvig presenterte barneboka si.

Norsk-estisk forening holdt årsmøte 13. mars, og som vanlig i lokalene til Foreningen Norden i Oslo. NEF kunne igjen se tilbake på et aktivt år med mye variert virksomhet. Særlig gledelig er det med språkundervisningen som kom i gang i september og ble fulgt opp med fortsettelseskurs i vinter. Tidsskriftet Estlands-nytt utvikler seg stadig og tar seg bra ut i tillegg til at det bringer interessant stoff. Men tidene forandrer seg og det er minst like viktig å satse på de mulighetene som ligger i foreningens internettopplegg.

Martin Killi fortalte om Viimsi Barnehjem. Iversens Minnefond støtter aktiviteter og hobbyer i Viimsi Perekodu. I fjor bevilget NEF for første gang penger direkte til et veldedig formål i Estland.

Tidsskriftet er fortsatt overlegent den

Kari Moen, årets estlandsvenn og husflidsekspert, hadde til årsmøtet brakt en mengde husflidsartikler fra Estland. Her med en kurv av granrøtter laget av en 76-årig mann på øya Saaremaa. (En artikkel av K.M. om kurvmakeren sto i Estlandsnytt 3-4, 2003). (foto: Berge)

største utgiftsposten, og den blir ikke mindre i kommende år, for prisene stiger og portoen blir dyrere. Medlemskontingentene blir likevel som før: ordinære voksne medlemmer 250 kr, pensjonister og studenter 150 kr, familiemedlemmer 75 kr og bedrifter, kommuner, foreninger 500 kr.

Etter valget har styret følgende sammensetning: leder **Else-Jannike Kuum**, nestleder, **Kim Kolstad**, sekretær **Kaarina Ritson**, kasserer **Svein Huseby**, styremedlemmer **Reet Busk** og **Tiina Toomel Wiker**, varamedlem **Svein Ole Sand**. **Arne U. Sandvig** ble gjenvalgt som revisor. Ny valgkomite består av **Martin Killi**, **Siri Berg** og **Øyvind Berge**. Den gjenvalgte formannen, fikk sammen med styret applaus og ros for arbeidet i 2005.

Foreningen er også så heldig å ha menige medlemmer som både kan bake og som villig stiller opp med frivillig innsats. Enda en gang hadde **Berit Huseby** frembrakt en nydelig kringle som møtedeltakerne kunne nyte i pausen. Stor takk til henne!

Gunn Sandvig, Evy Jørgensen og Mia Elise Sandvig presenterte den tospråklige barneboka Nisse Per søker lykken som de gav ut i høst, og det var mulig å få kjøpt boka på møtet (mer om den side 33).

Tidligere norsk ambassadør til Estland,

Kai Olaf Lie, gav forhåndspresentasjon av boka *Carrying Linda's Stones* som handler om estiske kvinneskjebner. I redaksjonen sitter blant andre hans kone, professor i pedagogikk **Suzanne Lie**. Årets Estlandsvenn, **Kari Moen**, ble hedret med diplom og blomster. Som medlem av Telemark Bondekvinnelag har hun i en årrekke vært engasjert i oppbygging av bondekvinnelag

og bygdeorganisasjoner flere steder i Estland. Denne virksomheten og de mange kontaktene sine i Estland fortalte hun om med stor entusiasme. Hun hadde også med en masse prøver på estisk husflid, så det ble en hel liten utstilling av det i møtesalen. Som avslutning på kvelden viste Kari Moen filmen *Elumustrid* (Livsmønster) om den estiske tekstilkunstneren **Anu Raud**. (jv)

Estisk orden til Martin Killi

Av Siri Berge og Else-Jannike Kuum

Martin Killi var rådmann i Ski kommune fra april 1990 til november 1995. I denne perioden var han – i oppstarten sammen med daværende skolesjef **Ivar Otto Iversen** – den administrative drivkraft i arbeidet med å få til en vennsapsavtale mellom Viimsi kommune i Estland og Ski kommune i Akershus. Avtalen var en av de første (muligens den første) avtalen som ble inngått mellom kommuner i Estland og Norge. Etter at avtalen kom i stand, hadde han på vegne av Ski kommune ansvaret for samarbeidet og utvekslingen av erfaringer mellom de to kommunene. Det var i den forbindelse besøk og annen informasjonsutveksling kommunene imellom flere ganger, hvor bl.a. administrative og kulturelle temaer sto på dagsorden.

Martin Killi har også engasjert seg direkte i hjelpearbeidet overfor Estland og støtter foreldreløse barn med adopsjon via SOS-barnebyer.

Før Martin Killi ble rådmann i Ski, har han bl.a. vært rådmann i Gjøvik kommune og regionsjef for Østlandsområdet i NSB.

Martin Killi har i de seneste ca. 10 år hatt samarbeid med Estland via et mindre film- og animasjonsselskap som han har etablert sammen med sin datter. Selskapet har over en lang periode benyttet estiske fagpersoner som arbeidskraft.

Martin Killi tok imot ledervervet i Norsk-estisk forening i mars 2000. Det var hans venn, Ivar Otto Iversen, som satt i valgkomiteen og hadde overtalt Killi til å

Martin Killi.

(foto: Berge)

påta seg vervet. På det tidspunktet var organisasjonen i ferd med å gå i oppløsning, så den nye lederen fikk store oppgaver fra første stund. Nokså raskt fikk han skuta på rett kjø, skapte system og rutiner så tingene begynte å fungere igjen. Da han gikk av i mars 2005 kunne han overlate et velsmurt maskineri til etterfølgeren.

I forbindelse med nasjonaldagen tildeler Estlands president hvert år ordener og medaljer til fortjente personer i inn- og utland. Hittil er det relativt få nordmenn som har mottatt en estisk orden. Desto mer gledelig er det at esterne nå har lagt merke til den innsatsen Martin Killi har gjort i en årrekke. Han ble i februar tildelt Maarjamaakorset, fjerde klasse.

Norsk-estisk forening ønsker Martin Killi hjertelig til lykke med ordenen.

Kort sagt

I Tallinn steig bustadprisane i fjor gjennomsnittleg 28 %. I sentrum blir 30–50 % av husværa kjøpte opp av spekulantar og investorar.

For 2006 trengst det 105,6 millionar eek til prosjekt med sikte på å førebyggja og behandla hiv og aids i Estland. Godt tre firepartar må Estland kosta sjølv. Resten kjem frå Global Fund.

Fyllekjorarar var i 2005 årsak til at 45 personar omkom, noko som for Estland er eit "normalt" tal. Eksepsjonelt høgt var talet i 2002 med 68 døde.

Estland har kvart år mange brannoffer. I 2005 omkom 132 personar i brann, i 2004 omkom 137, i 2003 omkom 153, og i 2002 omkom 152.

Statistiske opplysningar for 2004 viser at i Estland var det 9,75 brannoffer per 100 000 menneske. I Russland var talet 9 for det same året, og i Finland 1,3.

Største årslønna i Estland 2001 var på 3,5 mill eek, 147 personar hadde då årslønn over 1 mill. I 2005 kom 457 over 1 mill. og høgste årslønna var 10,4 mill. eek.

I Estland vart det i 2005 fødd 300 fleire barn enn året før. Totalt minka likevel folketalet med ca. 3000.

Norske forretningsinteresser har for alvor funne Estland. Ved årsskiftet var ca. 350 norske føretak etablerte i landet.

EU-statistikk fortel at estiske kvinner lever meir enn ti år lenger enn estiske menn. Levealderen for kvinner er i gjennomsnitt 76,9, og for menn 66. EU-svenskane lever lengst: 82,6 år for kvinner og 78,3 for menn.

Estland hadde i 2004 dei yngste førstegongsfødande kvinnene i EU. Gjennomsnittsalderen var 24,6 år, mot 28,2 for EU under eitt, og 29,7 som dei eldste i Storbritannia.

Når ein ser bustadprisane i høve til månadslønna, er kvadratmeterprisen dobbelt så høg i Tallinn samanlikna med nivået i Helsingfors.

Arbeidsløysa i Estland går ned. I 2004 vart det registrert 13 000 arbeidslause, eit år seinare 10 000, og i januar 2006 var talet 7671.

Eurostat fortel at i januar var det i EU-landa gjennomsnittleg 8,5 % arbeidslause. For Estland hadde prosenttalet på eit år gått ned frå 8,9 til 6,2.

Ved estiske domstolar var det ved siste årsskifte 215 dommarar. Av desse var 130 kvinner og 85 menn.

Ein relativt liten del av estarane høyrer til i noko kyrkjesamfunn. Landet er i prinsippet protestantisk, men færre enn 10 % av folket står i den evangelisk-lutherske kyrkja.

Av dei som tek doktorgraden ved nordiske universitet er 43 % kvinner. Av dei som tek doktorgraden i Baltikum er 59 % kvinner.

Frå 2004 til 2005 auka alle media innkomene av reklamen. Størst var auken i avisene med 44 %. Auken kom på 27 % for fjernsynet. Den samla verdien av mediareklamen har auka med ein milliard på ti år.

Takk vere oljeskiferen i nordaust, er Estland sjølvforsynt med elektrisitet og kan jamvel driva eksport til Russland. I tillegg er det planar om ein kabel til Finland.

Adresser og telefonnummer

Estiske fasttelefonar har sjuisifra og mobiltelefonar åttisifra nummer. Om du ringjer frå Noreg og nyttar det vanlege telefonnettet, tastar du først 00 372. Så legg du til retningsnummer, f.eks. 6 til Tallinn og 7 til Tartu, og så abonnentnummer. Eit fullstendig Tartu-nummer vil sjå ut omtrent slik: 00 372 712 3456. Innanfor Estland tastar du nummeret utan prefiks, dvs. 712 3456.

Frå Estland til Noreg tastar ein først 00 47 og deretter norsk abonnentnummer med åtte siffer. Med mobiltelefon startar ein med +47.

Med norsk mobiltelefon tek du estisk prefiks +372. Estiske mobiltelefonnummer begynner med +372 50 eller +372 55 eller +372 56 og deretter abonnentnummeret.

Korrekt måte å gruppere estiske fasttelefonnummer på er 3+4, dvs. 449 9123, mobilnummer går som 4+4, dvs. 5656 5666.

Norsk-estisk forening tek ikkje ansvar for eventuelle feil.

Adresser i Estland:

Kgl. Norsk Ambassade (Norra saatkond),
Harju 6, EE 15054 Tallinn, tlf. 627 1000,
faks 627 1001, e-post: emb.tallinn@mfa.no.
Ambassadør frå 1.11.2005: Stein Vegard Hagen.

Nordisk ministerråds informasjonskontor
(Põhjamaade ministrite nõukogu infobüroo),
Lai 29, EE 10133 Tallinn,
tlf. 627 3100, faks 627 3110, e-post:
info@nmr.ee, nettsted: www.nmr.ee.

Nordisk ministerråds informasjonskontor
(Põhjamaade ministrite nõukogu infobüroo),
Raekoja plats 8, EE 51004 Tartu,
tlf. 742 3625, faks 744 1241,
e-post: madis@nmr.ee.

Eesti instituut, Suur-Karja 14, Postkast 3469,
EE 10140 Tallinn,
tlf. 631 4355, faks 631 4356,
e-post: einst@einst.ee. Leiar: Lore Listra.

Eesti-Norra Selts (Estisk-norsk forening),
leiar Eha Vain. Adresse, telefonnummer,
faks og e-post som for Nordisk ministerråds
informasjonskontor i Tallinn.

Tartu Norra Selts (Norsklaget i Tartu),
adresse som for Nordisk ministerråds informas-
jonskontor i Tartu,

Adresser i Noreg:

Republikken Estlands ambassade, Parkv. 51 A,
0256 Oslo, tlf. 22 54 00 70, faks +47 22 54 00 71,
res.: Oscarsgt. 26 B, 0258 Oslo. Ambassadør:
Juhan Haravee, www.estemb.no

Estlands æreskonsul i Bergen, Tor Øystein Enge,
tlf. 55 21 54 00, Fortunen 1, Pb. 1124 Sentrum,
5809 Bergen, e-post, enge@stiegler.no.

Estlands æreskonsul i Trondheim, Trond Bern-
hard Brekke, tlf. 73 80 21 50, Schultzgata 1,
7013 Trondheim, e-post: trond.brekke@bbrekke.no

Estlands æreskonsul i Stavanger, Reidar Maaseide,
tlf. 51 63 50 00, Svanholmen 5, 4033 Forus,
e-post: malthus@malthus.no.

Estlands æreskonsul i Tromsø,
Per Trygve Kongsnes, tlf. 77 60 35 00,
Fr. Langes gt. 20, 9258 Tomsø,
e-post: per.kongsnes@bedriftskompetanse.no.

Norsk-estisk forening, sjå siste side.

Estlandsforeningen i Midt-Norge.
Ann-Elin Slettahjell, Åstun, 7070 Bosberg,
tlf.: 73 95 01 25, e-post: aesletta@hotmail.com.

Stavanger estiske forening, kontakt:
kristelwinter@hotmail.com,
nettside: <http://stavangerieestiklubi.50megs.com/>

Foreningen Norden, Harbitzalleen 24, 0275 Oslo,
tlf 22 51 67 60. foreningen@norden.no

Norsk-estisk forening på nettet: <http://www.norsk-estisk.org>

Ajourføring blir utført av Kari Helene Partapuoli
som har adresse: parta@post.tele.dk

Send e-postadressen din til Kari Helene Partapuoli,
så får du rask medlemsinformasjon.

Estiskkurset vinteren 2006

Estiskundervisningen som begynte høsten 2005 som et samarbeid mellom Foreningen Norden og Norsk-estisk forening ble fulgt opp i vinter med videregående kurs. Populær lærer var som tidligere Tor Tveite, og oppslutningen var god. Forhåpentligvis blir det et nytt tilbud til høsten, eller eventuelt to tilbud. Det er uttrykt ønske både om begynnerkurs og en fortsettelse

på de kursene som allerede er holdt.

De som er interessert i estiskkurs i Oslo bør holde kontakt med Bente Jørgensen i Foreningen Norden på bente@norden.no, tlf. 22 51 67 60, eller Else-Jannike Kuum i Norsk-estisk forening på tlf. 22 50 63 86 (kveldstid). Les mer om det estiske språket på foreningens hjemmesider:

www.norsk-estisk.org/laer_estisk/estisk_spraak.htm

Lærer og deltakere på fortsettelseskurset i estisk. Bakerste rekke fra venstre: Tor Tveite, Tord Bruland, Rune Spersøy. Neste rekke: Terje Ruud, Kari Henriksen, Synnøve Gjørven, Wenche Lunde, Harald Martin Myhre. Foran: Bente Jørgensen (kursansvarlig Norden i Fokus), litt bak henne Kristin Gallefoss, Astrid Horntvedt, Gjertrud Haug og Else-Jannike Kuum. Fraværende var Kim Kolstad, Tore Westrum, Rønnaug Bratberg og Gøran Karlsson.

Estisk sankthans i Oslo

Vi har ikke alle planene klar på nåværende
tidspunkt,
men de som ønsker å feire sankthans
sammen med estlandsinntereserte i Oslo-
området

Estisk-norsk blandet kor

Sangglade bes kontakte Kersti Kelder
tlf. 63 87 22 37, e-post: kersti.kelder@mail.ee

Kohvikuõhtu

Iga kuu esimesel kolmapäeval kell 18.00 on Eesti Seltsi kohvikuõhtu
Café Onkel Donaldis, Universitetsgt. 26, 0162 Oslo
e-mail: *estselts@start.no*

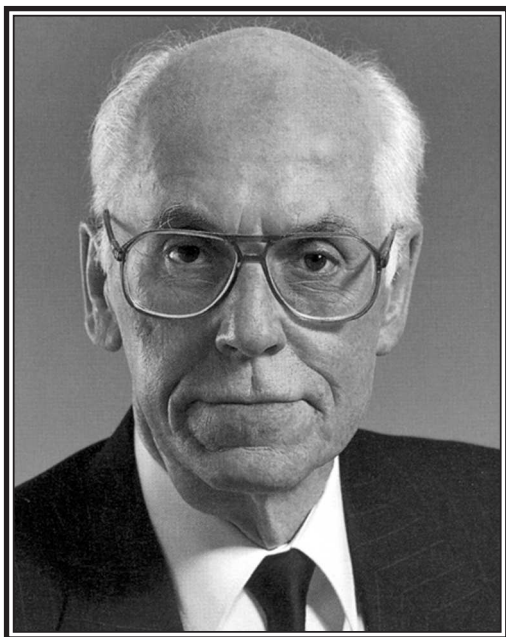
Jobb i jordbruket / Tööpakkumine talus

Er du interessert i gårdsbruk og melkeku og i tillegg behersker et nordisk språk eller engelsk, så har vi en lærerik jobb for deg. Vi søker en person til melking og stell av 50 kuer pluss 110 ungdyr i løsdrift-fjøs. Det vil også bli noe vedlikeholdsarbeid med maskiner og noe maskinkjøring.

Ta kontakt med Erik Larsen på telefon +47 91 12 11 06 eller
e-post: *erikl3@online.no*

Jostein Langmyr:

Riktig person på riktig sted til riktig tid

Lennart Meri (1929–2006)

Lennart Meri døde 14. mars 2006, et par uker før han skulle ha fylt 77 år. Han var Estlands utenriksminister 1990–92 og president 1992–2001. Både i og utenfor Estland vil han bli husket som den som fikk de russiske militærstyrkene ut av Estland og Estland inn i Nato og EU.

Lennart Meri var sønn av **Georg Meri**, en estisk diplomat som var stasjonert for-

skjellige steder i Europa. Han tok familien med til disse stedene, og hele familien ble siden under ett forvist til Sibir for perioden 1941–46. På den måten kom Lennart til å gå på skole i Paris, Berlin, Jaransk og Tallinn. Dette gjorde ham til europeer og kosmopolitt.

Av utdannelse var Lennart Meri historiker med eksamen fra universitetet i Tartu. I yrkeskarrieren var han aktiv som dramaturg, radiomann, filmmanusforfatter og filmprodusent. Han har blant annet regissert fem filmer om de finsk-ugriske folkestammene i Nord-Sibir. Som skjønnlitterær forfatter ga han ut sju bøker, mest kjent er *Höbevalgem* (Sølvkvitere, 1984). Han var en uvanlig minister og president ved at han for det meste skrev talene sine selv, også disse er gitt ut i bokform.

Lennart Meri innledet den politiske karrieren i 1987 i forbindelse med fosforkrigen. Esterne motsatte seg så langt det var mulig de sovjetiske planene om stortilt fosforutvinning på estisk område, noe som direkte eller indirekte ville ødelagt mesteparten av Estland. Forfatterne og de intellektuelle deltok i kampen. Meri klarte å omgå sensuren og fikk i november 1987 ut en artikkel i Moskva om fosforutvinningen.

→ side 26

Norsk-estisk forening (Norra-Eesti Ühing)

Nettsted: <http://www.norsk-estisk.org>

Leder: **Else-Jannike Kuum**, Vækerø terrasse 10 B, 0282 Oslo, tlf. 22 50 63 86. Henvendelser om medlemskap til kasserer

Svein Huseby, Dønsvknv. 70 c, 1346 Gjetsum, tlf. 67 54 38 82, e-post: s.huseby@frisurf.no.

NEF postgirokonto 0540 084 5486.